

9 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 9 december

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Pettersson, Karl, (m) ang. krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror från sysselsättningssynpunkt 3

av fröken Pehrsson (cp) ang. krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror från beredskapssynpunkt 3

Svar på interpellation av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m. 7

Den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m. 11

Företagsdemokrati 28

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar . . . 38

Avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning 43

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 9 december

Sid.

Bevillningsutskottets betänkande nr 62, ang. ändring i förordningen om särskild varuskatt, m. m. 11

Jordbruksutskottets utlåtande nr 52, ang. ändring i förordningen om särskild varuskatt, m. m. 28

Bankoutskottets utlåtande nr 70, ang. företagsdemokrati 28

Andra lagutskottets utlåtande nr 89, om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar 38

— nr 88, ang. ändring i statstjänstemannalagen, m. m. 43

Onsdagen den 9 december

Kammararen sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Ang. krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ANDERSSON erhöll ordet för att besvara dels herr *Karl Petterssons* (m) fråga till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror från sysselsättningssynpunkt, dels ock fröken *Pehrssons* (cp) fråga angående krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror från beredskapssynpunkt, vilka frågor intagits i kammararens protokoll för den 26 november, och anförde:

Herr talman! Fröken Pehrsson har frågat mig om jag anser att de vid upphandling av beklädnadsartiklar för försvaret tillämpade principerna är tillfredsställande ur beredskapssynpunkt.

Herr Karl Pettersson har frågat handelsministern om denne anser att det är rimligt att försvarets materielverk placerar stora textilorder i lågprisländer medan svensk textilindustri måste läggas ned.

Med hänsyn till frågornas nära anknytning till varandra har det ansetts lämpligt att jag lämnar ett gemensamt svar.

Reglerna för den statliga upphandlingen är fastlagda i upphandlingskungörelsen. Enligt denna skall myndigheterna vid varje upphandling välja den leverantör och produkt som pris- och kvalitetsmässigt är förmånligast.

TEKO-utredningen behandlar hela

den offentliga sektorns upphandling av textil- och konfektionsvaror, där försvarets andel är stor. Utredningen har utgjort underlag för proposition nr 41 i år om stimulansåtgärder för bl. a. textil- och konfektionsindustrin, som antagits av vårriksdagen. Riksdagens beslut innebär inget avsteg från tidigare principer för den offentliga upphandlingen. I propositionen angavs särskilt att såväl handelspolitiska överväganden som allmänna konkurrenshänsyn talar för att grundprinciperna borde bibehållas.

Försörjningsberedskapen har visst samband med den statliga upphandlingen. Det är dock angeläget att åstadkomma denna beredskap till lägsta möjliga kostnad för samhället. Om den skall tillgodoses genom statliga åtgärder för att upprätthålla produktionen eller genom lagring kan inte generellt avgöras utan måste prövas från fall till fall. I den nyssnämnda propositionen föreslogs därför inte några åtgärder som dikteras av enbart beredskapshänsyn.

Beredskapsfrågorna inom känsliga områden ägnas dock ständig uppmärksamhet, och regeringen har i vissa fall ingripit med bl. a. stödbeställningar.

Riksdagens beslut innebär att åtgärder vidtas för att underlätta den strukturomvandling som pågår inom textil- och konfektionsindustrin och att främjande av export av de berörda branschernas produkter och utbildning inom branscherna därvid prioriteras.

Ytterligare åtgärder baserade på förslag i TEKO-utredningens nyss avlämnade slutbetänkande övervägs av regeringen.

Med hänsyn till de speciella problemen inom TEKO-området har en särskild arbetsrutin vuxit fram. Denna innebär att försvarets materielverk vid

Ang. krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror

varje upphandling, där anbudsgivare offererar utom landet tillverkade varor till lägre pris än vad motsvarande svenska varor betingar, infor drar ett särskilt yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen i avsikt att få information om särskilda arbetsmarknadspolitiska förhållanden i form av t. ex. varsel om permitteringar föreligger. Materielverket underrättar därefter försvarsdepartementet om ärendet. Med bl. a. arbetsmarknadsstyrelsens yttrande som bakgrund övervägs där i gemensam beredning med övriga berörda departement om anledning och möjlighet finns till avsteg från upphandlingskungörelsen. Om sådant avsteg beslutar Kungl. Maj:t.

Som upplysning kan jag slutligen nämna att av försvarets årliga inköp av TEKO-produkter för ca 80 miljoner kronor avser inte mer än 9—10 miljoner kronor köp från utlandet. Ca 90 procent av upphandlingen sker således inom landet.

Herr PETTERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på den fråga jag ställt till chefen för handelsdepartementet.

Anledningen till frågan var offentliggörandet att en så stor beställning som skjortor för 3,5 miljoner kronor går till utlandet. Våra egna textilföretag har kämpat och kämpar allt fortfarande en hård kamp för att hålla driften i gång och undvika nedläggning och därmed friställning av anställda. Många sysselsätta inom TEKO-industrin har därför ställt sig frågande inför en beställning av detta slag.

Ur beredskapssynpunkt måste vi ha kvar dessa industrier. Självförsörjningsgraden får inte sjunka till en sådan nivå att vi vid en avspärning kan få stora svårigheter att klara vårt eget behov. Sådana farhågor finns för närvarande inom andra viktiga industrier, bl. a. skobranschen.

Det är därför viktigt att beklädnadsindustrierna även i fortsättningen och

i fredstid kan få order för att hålla produktionen uppe i avspärningstider.

De svenska industrierna bidrar genom olika former av skatter och avgifter, såväl för företagen som för de anställda, till kommunernas och statens inkomster. En avvägning måste därför ske huruvida dessa inkomster för det allmänna i kombination med åtgärder för att betala arbetslöshets- och omskolningskostnader jämte andra svårbedömbara omständigheter kan uppväga eventuella merkostnader vid antagande av svenska leverantörer i stället för utländska sådana, särskilt inom de branscher där samhället är berett att sätta in andra stödåtgärder för att hålla sysselsättningen uppe.

Av svaret framgår att upphandlingskungörelsens bestämmelser inte alltid behöver följas. Detta har icke skett när det varit fråga om stödbeställningar. Vid dessa tillfällen har även konkurrensen emellan de svenska företagen skjutits åt sidan. Jag åsyftar i det fallet regeringens initiativ till beställningar av uniformer hos Junex konfektions AB. För att kunna inordna de militära beställningarna i ett mer långsiktigt program i företagens planering bör ett samarbete mellan staten och branschen genom dess branschorganisationer komma till stånd. Fördelar skulle kunna uppnås såväl för staten som för företagen. Detta skulle inte motverka möjligheterna till en effektiv inbördes konkurrens mellan de svenska företagen. En sådan konkurrens bör även finnas när det är fråga om stödbeställningar.

Med hänsyn till de synpunkter, som framkommit i TEKO-utredningen, om behov av statliga beställningar vid de svenska TEKO-företagen, bör därför de av utredningen framförda synpunkterna, i kombination med de konsekvenser jag tidigare nämnt för det allmänna, väga tungt vid bedömningen av beställningar från statens sida.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka för svaret på min fråga.

Ang. krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror

Fröken PEHRSSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Försvarsministern hänvisar i sitt svar till upphandlingskungörelsen. Man skall vid varje tillfälle för upphandling välja den produkt som pris- och kvalitetsmässigt är förmånligast. Men står det inte i denna kungörelse också att det anbud skall antagas, vilket med beaktande av samtliga omständigheter är att anse såsom för staten förmånligast? Med det tillägget blir betydelsen en helt annan. Skall man se till samtliga omständigheter, kommer beredskapssynpunkterna och sysselsättningen in även som valutasituationen. Har vi i en avspärrningssituation möjlighet att klara försörjningen med kläder, om vår TEKO-industri krympes ännu mer — bl. a. till följd av att den går miste om statliga beställningar? Vilket värde har vårt försvar — hur välutbildade och tekniskt välutrustade de värnpliktiga än är — om klädförsörjningen inte kan tillgodoses? För att upprätthålla en meningsfull beredskap måste vi enligt min uppfattning vid en eventuell avspärrning kunna försörja landets befolkning med kläder, skor och livsmedel.

Statsrådet nämner i sitt svar att med hänsyn till de speciella problemen inom TEKO-området har en särskild arbetsrutin vuxit fram. Det innebär att försvarets materielverk vid varje upphandling, där anbudsgivare offererar utom landet tillverkade varor till lägre pris än vad motsvarande svenska varor betingar, infordrar yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen, som har att se till arbetsmarknadspolitiska skäl. Materielverket underställer sedan försvarsdepartementet ärendet. Med arbetsmarknadsstyrelsens yttrande som bakgrund övervägs där i gemenskap och i beredning med eventuellt övriga departement om det finns anledning och möjlighet till avsteg från upphandlingskungörelsen. Om sådant avsteg avslutar Kungl. Maj:t.

Att den här påtalade upphandlingen

kom till stånd efter en sådan handläggning av ärendet finner jag synnerligen märkligt. Anser man verkligen i försvarsdepartementet och övriga departement att vår beredskap tillgodoses i framtiden om t. o. m. statliga beställningar läggs ut på ett sådant sätt att vår egen TEKO-industri måste inskränka sin verksamhet ännu mer? Har man den uppfattningen inom de departement som haft gemensam beredning av detta ärende att man tillämpar affärsmässiga principer, om man sparar några hundra tusen kronor vid ett inköp men samtidigt bidrar till ökad arbetslöshet och därmed nödvändiggör ökad ekonomisk satsning på omskolning och understöd? Man spar på ett ställe och betalar ut på ett annat.

Staten har ju tidigare gått in som delägare i textilföretag och då med den motiveringen att beredskapsskålen var avgörande och måste tillgodoses även om lönsamheten inte är den bästa. En liknande motivering hade varit önskvärd även vid denna upphandling.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan förstå att en sådan här stor utlandsbeställning väcker uppmärksamhet. Det vi nu diskuterar är en upphandling av ca 300 000 skjortor för försvaret. Det lägsta svenska anbudet kom från Malmö. Anbudsgivarens avsikt var att tillverka skjortorna på Formosa. Men då ingen licens för införsel kom därifrån, gick beställningen till den närmast lägsta anbudsgivaren, som var ett företag i Stockholm med tillverkning i Egypten. Inköpssumman var cirka 3,2 miljoner kronor och lägsta svenska anbud var cirka 700 000 kronor högre. Det kom från anbudsgivare i Småland och Östergötland. Merkostnaderna motsvarar sålunda en prisökning med cirka 22 procent.

När arbetsmarknadsstyrelsen behandlade detta ärende och då hade att ta ställning till i första hand situationen

Ang. krigsmaterielverkets beställningar av textilvaror

för företagen i Småland och Östergötland, kom arbetsmarknadsstyrelsen till den slutsatsen att inköp kunde ske utomlands. Med denna anvisning från arbetsmarknadsstyrelsen har sedan ärendet behandlats i de tre departementen. Hade arbetsmarknadsstyrelsen ansett att situationen var sådan att stödåtgärder borde vidtas utgår jag ifrån — med erfarenhet från många tidigare sådana här ärenden — att arbetsmarknadsstyrelsen hade förordnat en upphandling i dessa företag.

Som jag påpekat kan avsteg göras från upphandlingskungörelsen. Så har skett vid många tillfällen — herr Pettersson pekade på ett och jag skulle kunna nämna åtskilliga andra. Men jag bör kanske också nämna att det förekommit fall då vi gjort avsteg från upphandlingskungörelsen, för att ge svenska företag chansen att få beställningen, trots att de inkommit med väsentligt högre anbud än utlandet, men där vi efter en tid fått meddelande från företagen i fråga att de önskade bli befriade från fullföljandet av leveransen.

Situationen är alltså något komplicerad. Jag håller dock med herr Pettersson om att det är lämpligt med ett intimare samarbete mellan staten och TEKO-branschen. Det är också på väg. Regeringen hade så sent som förra veckan ett stort sammanträde med försörjningsmyndigheterna om situationen inom bl. a. TEKO-branschen. Vi är helt på det klara med att det finns väsentliga beredskapssynpunkter att ta hänsyn till både nu och i framtiden. Jag vågar försäkra att beredskapsfrågorna bevakas noga. Vi kan självfallet inte försätta oss i en sådan situation att vi i händelse av avspärrning saknar möjlighet inom landet att tillverka skor eller TEKO-produkter. Men jag vill fästa uppmärksamheten vid att riksdagen så sent som i våras slog fast i sitt beslut med anledning av proposition 41 att vi ändå bör försöka hålla fast vid de principer för upphandling som finns i upphandlingskungörelsen. Vi kan heller

inte komma ifrån de handelspolitiska bindningar vi har i GATT-avtalet och EFTA-överenskommelsen.

I det nu diskuterade upphandlingsfallet kanske detta inte spelade så stor roll, men priset hade en avgörande betydelse. Dessutom bedömde arbetsmarknadsstyrelsen saken så att de företag i Sverige som i första hand skulle ha kommit i fråga hade andra möjligheter att uppehålla sin verksamhet.

Fröken PEHRSSON (cp):

Herr talman! Jag är glad över det förtydligande som försvarsministern här lämnade. Jag är särskilt glad över beskedet att beredskapssynpunkter kommer att läggas och beaktas för framtiden och att AMS:s yttranden kommer att tillmätas stor betydelse. Om AMS vill stödja en industri och anser det vara riktigt kommer man alltså att se till att industrin i fråga får statliga beställningar som ett stöd.

Textil- och konfektionsindustrin är faktiskt i dag i ett sådant läge att även mindre beställningar har stor betydelse och utgör insatser i rätt riktning. Jag blev litet bekymrad när jag såg att försvarets inköp utomlands uppgick till 7 procent 1966/67 och ökade till 10 å 11 procent 1967/68. Beställningarna i utlandet har sålunda ökat trots att textilindustrin i vårt land befinner sig i ett mycket svårt läge. I år har arbetslösheten dessutom ökat alldeles speciellt, och vi måste väl också betänka vår valutastuation.

Herr PETTERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för beskedet att vi är överens om att det behövs ett vidgat samarbete mellan försvaret och de organisationer som företräder textil- och konfektionsföretagen. Jag noterade också försvarsministerns konstaterande att det finns anledning till oro, och jag vill än en gång understryka att den oron är be-

Ang. åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m.

rättigad både bland företagarna och bland de anställda inom de här områdena.

Som jag tidigare sade, bör man ta hänsyn till konsekvenserna i form av det allmännas sammanlagda kostnader för arbetsmarknadspolitiska åtgärder och de skatteintäkter som såväl företag som enskilda kan ge. Därför är det av största vikt att det samarbete som försvarsministern nämnde — och som det tydligen har funnits möjlighet att ordna ett sammanträde om — följs upp och ger ett positivt resultat, så att följderna inte blir arbetsnedläggelse.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen ansågs härmed sluttad.

Ang. åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Nils Nilssons* (cp) interpellation angående åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m., och nu yttrade:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har frågat chefen för civildepartementet om de vunna erfarenheterna beträffande skogsbrukets arbetskraftsbehov kommer att beaktas vid beräkningen av befolkningsramarna i Länsprogram 1970 och om civilministern anser att en ökad satsning på deltidsjordbruk med kombinationen jord-skog är angelägen för att säkra tillgången på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna och därmed skapa underlag för en god service i dessa områden. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Inom ramen för den regionala utvecklingsplaneringen görs en fortlöpande

bedömning av sysselsättningsutvecklingen inom olika delar av näringslivet. En mera omfattande revision av de i planeringen använda prognoserna beräknas ske 1972/73. Om emellertid sådana ändringar i t. ex. skogsbrukets arbetskraftsbehov uppstår att detta redan nu bör påverka utformningen av den regionala politiken skall länsstyrelserna/planeringsråden påtala detta.

Arbetskraftsbehovet i skogen har under 1960-talet minskat starkt beroende på den snabba mekaniseringen. Samtidigt har helårssysselsättning blivit allt vanligare, vilket medverkat till att ytterligare minska antalet personer i skogsbruket. Sannolikt är denna långsiktiga utveckling ännu inte avslutad. På kortare sikt kan emellertid konjunkturutvecklingen medföra temporära behov av att öka antalet sysselsatta i skogen.

Den främsta förutsättningen för att skogsbruket skall kunna säkra sitt framtida behov av arbetskraft är att det kan erbjuda goda och tryggade sysselsättningsförhållanden. Endast på det sättet är det möjligt att få ungdomen positivt inställd till utbildning och anställning inom skogsbruket.

Det är också viktigt att en så god samhälls- och service som möjligt kan tillhandahållas i glesbygderna. Möjligheterna i detta avseende är i hög grad beroende på befolkningsunderlaget, vilket i sin tur är avhängigt av sysselsättningsmöjligheterna över huvud taget i regionen. Däremot torde det från service-synpunkt vara av underordnad betydelse om skogsarbetaren har ett deltidsjordbruk vid sidan om skogsbruket eller ej.

Herr **NILSSON, NILS**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Efter vad jag kunde utläsa av svaret sammanfaller våra synpunkter i en del fall och i en del fall inte. Det är väl inte något ovanligt att man har olika

Ang. åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m.

synpunkter på ett problem av denna storlek.

Skogsarbetare saknas nu i Värmland, Dalarna och hela Norrland. Bristen uppskattades i oktober månad till ett tusental man. Förutom i Norrland söker man nu folk även i Finland. Men tillräckligt många skogsarbetare lär inte gå att få. Trots att 6—7 tusen personer går utan arbete i Norrland är möjligheterna små att skaffa fram det antal skogsarbetare som erfordras. Behovet av arbetskraft inom skogsbruket fortsätter att öka i samtliga skogslän. Men många av de människor som utgjorde skogsarbetarstammen har omskolats till andra arbetsuppgifter och förflyttats — ofta tvingade därtill mot sin önskan — på grund av friställning till följd av den snabba mekaniseringen inom skogsbruket.

Jag har flera gånger från denna talarstol ifrågasatt om inte mekaniseringen har skett i alltför snabb takt. Den har även ägt rum samtidigt med de snabba förändringarna inom jordbruket. Man borde ha varit försiktigare med avvecklingstakten när det gäller skogsarbetare. Planeringen från de stora skogsföretagen, såväl statliga som enskilda, men även från myndigheterna har inte varit tillräckligt god. Först förflyttas folk från skogsbygderna — framför allt de yngre och arbetsföra åldrarna. Därefter skall folk från andra länder flyttas till skogsbygderna för att där fylla arbetsuppgifter, som de bortflyttade önskat utföra för att kunna få bo kvar i sin hembygd. Det kan inte ses som en god eller ekonomisk planering att flytta folk på sådant sätt för att fylla varandras arbetsuppgifter.

De ofta uttalade dystra prognoserna om framtidsutsikterna för skogsnäringen och de lika ofta uttalade bedömningarna av det starkt minskade behovet av arbetskraft i skogen har skapat ett dåligt underlag för nyrekrytering av arbetskraft. Vi kan bl. a. se detta i den låga andelen av elevkullarna från

skogsbruksskolor och skogliga yrkeskurser som fortsätter vidare med arbete i skogen. Man har mekaniserat för att sänka omkostnaderna genom bortrationalisering av arbetskraft. Nu synes man tvingas till än mer avancerad mekanisering därför att arbetskraft saknas.

Att mekanisera bort ytterligare en årsarbetare i dagens mekaniserade skogsbruk kostar enligt uppgift 80 000 kronor mot 20 000 kronor för några år sedan. Den starkt stegrade kostnaden visar hur dyrbar mekaniseringen blir när den passerat en viss gräns.

De prognoser som under en tidsperiod tillbaka har framkommit har som den väsentligaste målsättningen haft en kraftig minskning av antalet dagsverken per skogskubikmeter i förhoppningen att därmed sänka avverkningskostnaderna. En sådan sänkning har även skett, men med stigande mekaniseringskostnad nås en punkt då motsatta förhållandet kan komma att inträffa. Det är angeläget att tillse att inte bristen på skogsarbetare tvingar fram en mekaniseringsgrad som i sig själv blir mer kostbar än om man har en större andel skogsarbetare.

Jag vill också något beröra en annan sida av denna fråga. Det högmekaniserade skogsbruket förutsätter en stigande grad av slutavverkningar. I skogshögskolans avverkningsberäkningar, varpå vi grundar våra uttagmöjligheter, förutsattes att 32 procent av uttagen skulle ske i form av gallringar och 68 procent i form av slutavverkningar. En undersökning som utförts beträffande området Sundsvall och norrut visar att exempelvis domänverket och SCA redan minskat gallringsgraden till 10 å 15 procent. Privatskogsbruket tar ut ungefär den förutsatta gallringsandelen, 30 å 35 procent, men medeltalet ligger på omkring 20 procent.

Bortfallet av gallringsvirke kan inte kompenseras genom slutavverkningar i än högre grad utan att skogens produktionsförmåga sänkes. Den låga gallringsandelen betyder under ganska lång tid

Ang. åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m.

framåt ett årligt virkesbortfall för den norrländska skogsproduktionen av 100 miljoner kubikfot eller drygt 3 miljoner skogskubikmeter. Detta motsvarar en massaproduktion av mellan 500 000 och 600 000 ton.

Enligt min uppfattning är denna stora fråga inte enbart en skogsindustriell ekonomisk sådan utan även en väsentlig samhällsfråga.

I stora delar av skogslänens inland är deltidjordbruk kombinerat med skogsarbete den huvudsakliga hasnäringen. Man kan därför säga att många av dessa bygder står och faller med de arbetstillfällena som skogsbruket kan ge, då inkomstmöjligheter utöver jordbruket är nödvändiga för försörjningen. Eftersom skogsbruket även är i behov av deltidanställda och dessutom behöver den rekryteringsbas som deltidjordbruket utgör, borde det vara såväl ett samhällsintresse som ett skogsindustriellt intresse att skapa möjligheter för dessa bygder att behålla en för bygdens fortbestånd nödvändig befolkning.

Jag tackar änyo inrikesministern för svaret.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Jag skall inte här närmare gå in på frågan om i vilken utsträckning som gallringarna utförs av skogsbolag, domänverket eller genom bondeskogsbrukets försorg och vilken återverkan de kan få på våra virkestillgångar över huvud taget. Därvidlag kan vissa skillnader föreligga, men jag anser mig inte ha anledning att ta upp den frågan i den här diskussionen.

Här gäller frågan närmast hur vi skall trygga tillgången på arbetskraft. I den frågan har jag kanske en annan uppfattning än den som herr Nils Nilsson nyss gjorde sig till talesman för. Jag tror inte att man kan konstatera att det egentligen i dag råder brist på skogsarbetare, så utpräglad att den ger anledning till särskilda åtgärder.

Herr Nilsson pekade på vissa skillnader mellan olika företagarkategorier. Det är uppenbart att möjligheterna att få arbetskraft har tett sig olika. Domänverket och såvitt jag förstår flertalet skogsbolag har haft tämligen lätt att kunna tillgodose sitt behov av arbetskraft, medan det har varit svårare för bondeskogsbruket, ofta beroende på att bondeskogsbruket erbjuder kortare anställning och kanske inte i samma grad inriktar sig på den mera långsiktiga arbetsprocessen som bolagen gör. Det säger sig självt att under sådana förhållanden förutsättningarna att få arbetskraft kan vara mindre.

Om jag håller mig till den aktuella diskussionen, har vi kanske något litet för mycket sett på äldre siffror. De siffror som lades fram i november visar att antalet lediga platser i skogen i år var 1 200 mot 2 900 i fjol. Antalet arbetslösa skogsarbetare i skogsarbetarnas kassa var 1 510 i år mot 1 610 i fjol. Det var alltså 100 färre arbetslösa, vilket dock inte är en särskilt stor skillnad. De siffror vi fick i november tyder på att arbetskraftsförsörjningen nu inte kan sägas vara särskilt besvärlig.

Med hänsyn till vad jag tidigare sagt tror jag inte att det finns anledning att på längre sikt förutsätta att det är en speciell fördel att kombinera skogsarbete med deltidjordbruk — vilket var det centrala i frågan. Utvecklingen har nämligen gått därhän att man gärna vill ha skogsarbetarna helårsanställda. Inte minst mekaniseringsprocessen har bidragit därtill. Skogsägarna har dyrbara maskiner, som de vill utnyttja effektivt. Jag vet att herr Nilsson känner till dessa förhållanden bättre än jag. I denna utveckling ligger, tror jag, också en förklaring till att man inte framöver kan räkna med att stor tillgång på människor med möjlighet att kombinera jordbruksarbete med temporära insatser i skogen kommer att ha samma betydelse som tidigare.

Ang. åtgärder för att säkra tillgång på arbetskraft för skogsbruket i glesbygderna, m. m.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Vi har väl som sagt något olika uppfattningar just på dessa punkter. När jag ser på dessa frågor lägger jag mycket stor vikt vid mekaniseringsgraden. Såsom jag tidigare nämnt anser jag att man bör se dessa problem som en samhällsangelägenhet, dvs. att kunna bereda en bygd möjligheter till försörjning för så många människor att bygden har ett nödvändigt befolkningsunderlag för sin existens. Mekaniseringen bör väl då ses även i det samhällsekonomiska sammanhanget.

Det är ganska väsentligt för stora delar av skogslänen att folket ges möjlighet till arbete. Enär deltidjordbruken är en mycket väsentlig del av den basnäring som finns inom dessa områden och deltidjordbruken måste ha ett tillskott av arbetskraft, har jag sett detta som en samhällsfråga av ganska stor betydelse.

Man kan inte bara studera mekaniseringen ur den synvinkeln att man frågar: Hur mycket kan vi pressa ned avverkningskostnaderna? Jag är rädd för att mekaniseringen får en för hög kostnadsnivå, speciellt med hänsyn till föreliggande behov. När maskiner eller maskinkomplement kostar bortåt en miljon kronor, som det ofta rör sig om, är investeringarna så stora att räntekostnader och amorteringar blir ekonomiskt mycket kännbara. Man riskerar då att försättas i den situationen att man måste utnyttja dessa maskiner i skiftgång. Skogsarbetarna kanske måste transporteras långa sträckor från bostadsorten till avlägsna arbetsplatser, kanske med flyg eller bo i förläggning. Då får vi en kostnadsnivå som vi kanske inte kan bedöma i dag.

Jag önskar att dessa samhällsekonomiska synpunkter skall vägas in i detta sammanhang.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Dessa frågor som herr Nils Nilsson tar upp är naturligtvis värda beaktande och diskussion. Skogspolitiska utredningen, som arbetar med riktlinjerna för det framtida skogsbruket, kan också ha anledning att ta upp sådana frågor som gallringens betydelse. Men då kommer man även in på många andra frågor som har betydelse — rationell skogsvård över huvud taget, rätt uttag av tillgångarna i skogen etc. Frågan är om det inte i dag på många håll blir ännu större förluster genom att skogen står som en tillgång som vederbörande inte vill ta ut någonting av. Man kan ha betydande svårigheter att övertyga ägaren om att han skall inordna sig i ett skogspolitiskt riktigt mönster och leverera råvaran. Han tycker i många fall att det är bättre att ha denna säkra tillgång kvar. Tyvärr står den tillgången ibland och reduceras i värde, när skogen har blivit alltför överårig. Det är alltså många problem som kommer in i bilden när det gäller hur vi med rätt skogshantering kan få de bästa möjligheterna till sysselsättning ute i bygderna.

Vi får inte bara ställa frågan hur mycket sysselsättning vi kan åstadkomma, ty då skulle vi ha valt att gå tillbaka till de tidigare använda helt orationella driftmetoderna. Då hade vi fått ut det mesta möjliga av arbetsinsats. Ständigt måste vi vara uppmärksamma på att vi skall få ett så gott ekonomiskt utbyte att denna form av arbete ter sig attraktiv för människor och i varje fall kan ge förhållanden som är likvärdiga dem de kan få i annan sysselsättning. Lyckas vi inte med detta, har vi inte stora förutsättningar, även om det finns många arbetstillfällen i och för sig, att få tillräckligt med arbetskraft. En självklar förutsättning är att det skall finnas möjligheter till en hygglig utkomst.

Men dessa problem är som sagt särskiliga föremål för inträngande stu-

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

dier och diskussioner inom skogspolitiska kommittén, och så småningom får vi väl ett underlag för att kunna föra diskussionen vidare.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Det sista som statsrådet nu sade är vi i stort sett överens om. Vi kan naturligtvis inte ha ett skogsbruk som inte är ekonomiskt. Men jag menar att vi heller inte kan ha en mekaniseringsgrad som i sig själv inte är ekonomisk.

Jag vill här dra en parallell, även om den inte stämmer helt. Från LO:s sida har man sagt att man kan tänka sig en övergång till månadslön inom industrin, även om vi skulle få sänkt produktivtetsgrad. Jag förstår mycket väl den synpunkten. Det är också många andra förhållanden som spelar in i samhällslivet — människornas trivsel och deras möjligheter att känna att de har ett meningsfullt arbete.

Jag ser den fråga som vi nu behandlar som en samhällsfråga av ganska stora mått. Jag är glad över att statsrådet här säger att vi är överens om att frågan är stor och betydelsefull och bör bli föremål för uppmärksamhet.

Herr KARLSSON, OVE, (s):

Herr talman! I anledning av den fråga herr Nils Nilsson här ställt om behovet av arbetskraft i skogen vill jag säga att både för skogsbolagen och för bondeskogsbruket vore väl den bästa åtgärden att planera avverkningarna på sådant sätt att man på sikt kan behålla den arbetskraft man har. Vi har de senare åren fått uppleva att man ena året anser sig ha för många skogsarbetare och avskedar ett stort antal, medan man bara ett eller två år senare har skriande brist. En yrkeskår får inte på detta sätt användas som konjunkturregulator av vare sig skogsbolag eller bondeskogsbruk. Särskilt bondeskogsbruket har ju passat på att avskeda ett stort antal av

sina skogsarbetare när priserna varit låga.

Det pågår nu en omfattande och kostnadskrävande rationalisering inom svenskt skogsbruk i form av mekanisering, vilket också skogsarbetarna accepterat. Då borde man också vara aktsam om skogsarbetarkåren och betrakta även skogsarbetaren som en investering och se till att man behåller den.

Det har också visat sig att man med framgång kunnat omskola äldre arbetare till maskinskötare som bra kunnat fullgöra sina uppgifter.

Jag hoppas alltså att det skall bli möjligt att handla så i fortsättningen att man får behålla skogsarbetarna i branschen och att även den äldre arbetskraften kan omskolas för att behållas, till gagn för både yrkeskåren och näringen som sådan.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet motionen nr 1382.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtande nr 208, bankoutskottets utlåtanden nr 73—75 samt memorial nr 78, första lagutskottets utlåtanden nr 65, 79 och 80, andra lagutskottets utlåtanden nr 93, 94 och 96, tredje lagutskottets utlåtanden nr 80—82 ävensom jordbruksutskottets utlåtande nr 51.

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 62, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motio-
ner.

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

I proposition nr 178 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 23 oktober 1970, föreslagit riksdagen att

dels antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

1) förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt,

2) förordning om ändring i förordningen (1960:258) om utjämningskatt å vissa varor,

3) förordning om ändring i förordningen (1968:361) om avgift vid införsel av vissa bakverk,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga förordade ändringar i tulltaxan (1968:25) och att utfärda föreskrifter för förordad restitution av särskild varuskatt i fråga om viss export,

dels medgiva, att ur anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område finge utbetalas bidrag till täckande av kostnaderna för det utökade prisutjämningsförfarande som förordats.

Propositionen hade, såvitt den avsåge frågan om bidrag till täckande av kostnaderna för det utökade prisutjämningsförfarandet, hänvisats till jordbruksutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

I propositionen hade föreslagits, att den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror skulle läggas om från nuvarande värdebeskattning till en viktbeskattning med en enhetlig skattesats om 2 kronor 20 öre per kg av varans vikt inklusive detaljhandelsemballage. Vidare föreslogos vissa ändringar i beskattningsområdet och som följd härav även vissa ändringar i utjämningskatten, förordningen om avgift vid införsel av vissa bakverk och tulltaxan.

I anledning av förevarande proposition hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1325, av herr *Carlsson, Eric*, samt II: 1545, av

herr *Hedin* och herr *Nilsson* i Tvåralund;

2) de likalydande motionerna I: 1327, av herr *Stefanson m. fl.*, samt II: 1546, av herr *Sjönell m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 178 måtte besluta,

a) att den särskilda varuskatten för choklad och konfektyr skulle utformas som en differentierad viktskatt och att skattesatserna med hänsyn till nuvarande och tillkommande beskattning skulle fastställas till 1: 50 kronor per kg för varor hänförliga till tulltaxenummer 17.04 (sockerkonfektyrer) och 21.07 (sockerfria konfektyrer) samt till 2: 50 kronor per kg för varor hänförliga till tulltaxenummer 18.04 (chokladvaror),

b) att till utgångspunkt för viktbeskattningen skulle tagas varans nettovikt,

c) att riksdagen, därest dessa förslag icke vunne bifall, i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att frågan om skattens ovillkorliga knytning till nuvarande statsfinansiella intäkt måtte prövas, i syfte att få till stånd en enhetlig skatt om högst kronor 1: 80 per kg;

3) de likalydande motionerna I: 1328, av herrar *Tistad* och *Österdahl*, samt II: 1543, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära förslag till vårriksdagen om ändring av det skattepliktiga området för den särskilda varuskatten på chokladvaror i enlighet med vad som anförts i motionerna;

4) de likalydande motionerna I: 1329, av herr *Tistad m. fl.*, och II: 1544, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte besluta, att försäljningsskatten och pälsvaruskatten skulle avvecklas samt att bevillningsutskottet skulle utarbeta förslag till erforderlig författningstext inklusive eventuellt behövliga övergångsbestämmelser;

5) motionen I: 1326, av herr *Jacobsen, Gösta*, vari föreslagits, att riksdagen

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

gen med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 178 skulle fastställa den enhetliga skattesatsen för den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror till 2 kronor per kg av varans vikt.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 178, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet,

dels antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt med den ändringen, att ingressen erhöles i betänkandet angiven lydelse;

2) förordning om ändring i förordningen (1960:258) om utjämningskatt å vissa varor med de ändringar,

dels att ingressen erhöles den lydelse, betänkandet visade,

dels att 2 § erhöles i betänkandet angiven lydelse; samt

3) förordning om ändring i förordningen (1968:361) om avgift vid införsel av vissa bakverk med de ändringar,

dels att ingressen erhöles den lydelse, betänkandet visade,

dels att 2 § erhöles i betänkandet angiven lydelse;

4) *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga förordade ändringar i tulltaxan (1968:25) och att utfärda föreskrifter för förordad restitution av särskild varuskatt i fråga om viss export;

B) att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 1325 och II: 1545,

2) motionerna I: 1327 och II: 1546,

3) motionerna I: 1328 och II: 1543,

4) motionerna I: 1329 och II: 1544,

5) motionen I: 1326,

i den mån motionerna icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anförde.

Reservationer hade avgivits

beträffande varuområdet

1) av herrar *Tistad* (fp), *Österdahl* (fp) och *Larsson* i Umeå (fp), utan angiven mening;

beträffande skattesatsen

2) av herrar *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Magnusson* i Borås (m), *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Sundkvist* (cp), utan angiven åsikt;

beträffande beskattningssvikten

3) av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Magnusson* i Borås (m), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp), likaledes utan angiven mening;

beträffande avveckling av försäljningsskatten och pälsvaruskatten

4) av herrar *Tistad* (fp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Magnusson* i Borås (m) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka på åberopade grunder ansett, att utskottet bort under B 4 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1329 och II: 1544 antaga i reservationen införda

A) förslag till förordning om upphävande av förordningen (1948:85) om försäljningsskatt; samt

B) förslag till förordning om upphävande av förordningen (1943:477) om skatt å vissa pälsvaror; ävensom

5) av herrar *Sundin* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Sundkvist* (cp), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande betänkande jämväl finge beröras jordbruksutskottets utlåtande nr 52.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Proposition nr 178 gäller en omläggning av den särskilda varuskatten på chokladvaror och socker-

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

konfektyrer från värde- till viktbeskattning. Förslaget har tillstyrkts av bevillningsutskottet. Tillstyrkandet är enhälligt, men på inte mindre än fyra punkter har representanter för oppositionspartierna anmält blanka reservationer. Det betyder att belåtenheten med förslaget inte är odelad.

Skatten på chokladvaror är så anordnad att den utgår både på halvfabrikat och på färdiga produkter, dock inte på alla. Vissa slags kex som innehåller choklad är undantagna, eftersom de i tulltaxan är klassificerade som bakverk och inte som chokladvaror. Kex av detta slag som framställs här i landet är emellertid belastade med skatt genom att skatteplikt föreligger för den chokladmassa som används vid tillverkningen. Sådana kex kunde tidigare importeras utan att belastas med skatt. Detta missgynnade de svenska tillverkarnas produkter. För att utjämna denna olikhet i beskattningen belades biscuits och wafers som innehåller choklad för ett par år sedan med en särskild införselavgift.

Fortfarande har emellertid de svenska kextillverkarna ett handikapp i konkurrensen med utlandet. Vid export av sådana kex är det med nuvarande bestämmelser inte möjligt att restituera skatten på den chokladmassa som ingår. Om propositionen bifalles blir det en ändring härvidlag. Finansministern begär i propositionen bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter om restitution av skatt på halvfabrikat vid export i dessa fall.

Jag har vid olika tillfällen här i riksdagen tagit upp den diskriminering av svensk tillverkning som de ofullkomliga skattereglerna inneburit. När nu full jämställdhet skapas genom att fabrikanterna får tillbaka skatten för exporterade varor, borde jag naturligtvis känna mig helt tillfredsställd. Tyvärr har jag svårt att göra det.

När vi sysslat med oms och moms i bevillningsutskottet har vi brukat säga att undantag från skatten har en be-

nägenhet att föda nya undantag. På det område som vi nu diskuterar har det märkliga hänt att en skatt har fött en ny skatt. Skatten på chokladvaror födde en liten skatt på småkakor. Jag säger en liten skatt, eftersom den avkastar så litet, bara cirka en halv miljon kronor om året, och eftersom den drabbar ett mycket begränsat varuområde, nämligen importerade biscuits och wafers som innehåller choklad och inte har mellanlägg av kräm eller dylikt. Skatten utgår med 2 kronor för varje kilo choklad som varan innehåller.

Tänk er, ärade kammarledamöter, ett kex med ett tunt överdrag av choklad! För varje kilo av detta tunna överdrag på kexen i hela det importerade partiet skall importören betala en särskild införselavgift med 2 kronor. Det gäller alltså att bestämma vikten av det tunna chokladskalet.

Naturligtvis måste tullverket i det fallet i största möjliga omfattning lita till de viktuppgifter som importören införskaffat från den utländske exportören. Det har sagts mig att tillförlitliga sådana uppgifter kan presteras i de flesta fall. Men när så inte är fallet måste vikten bestämmas genom att man skrapar av chokladöverdraget på ett tillräckligt stort antal kex, väger och multiplicerar. Det är omständligt, det tar tid och det kostar följaktligen pengar. Kostnaderna får staten stå för.

Finansminister Sträng, som tyvärr inte är här, har i regel visat sig ha ett gott handlag och ett utpräglat sinne för praktiska lösningar, när det gällt den rent tekniska utformningen av olika skatter varmed han begåvat svenska folket. Men i fråga om denna importskatt på småkakor tycker jag inte att han har lyckats. Den är enligt min mening ingen bra skatt, tekniskt sett. Tyvärr är den emellertid behövlig, så som chokladskatten är utformad. Det är hos denna som felet ligger. Med en annorlunda konstruktion av chokladskatten, så att halvfabrikat undantogs från beskattningen, skulle man inte behöva en sådan på-

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

byggnad av skatten som den särskilda skatten på småkakor utgör.

Jag har tillsammans med herr Österdahl motionerat om en sådan omläggning av chokladskatten men utan att möta någon förståelse i utskottet. Motionärerna är emellertid inte ensamma om sin åsikt. De befinner sig rent av i gott sällskap. En av de beskattningsmyndigheter som administrerar den särskilda varuskatten, nämligen generaltullstyrelsen, har gett uttryck för samma tankegångar i sitt remissyttrande.

Samma stöd av denna sakkunniga instans har motionärerna fått för sitt yrkande om att matvaror som innehåller choklad skall undantas från beskattning. Chokladskatten har karaktär av lyxskatt, och mat bör i princip inte lyxbeskattas. Jag är angelägen framhålla att matvaror inte beskattas enligt nuvarande regler men kommer att bli beskattade enligt de regler som föreslås i propositionen.

Utskottsmajoriteten säger sig inte dela motionärernas uppfattning att mat skall undantagas, därför att "en gränsdragning inom livsmedelssektorn på dylik grund ter sig vansklig". Jag förstår inte meningen med detta. Eftersom matvaror inte är beskattade enligt nuvarande regler och detta veterligt inte har medfört några gränsdragningsvårigheter frågar man sig vad det är som skulle göra en gränsdragning så vansklig i fortsättningen.

Kanske är det här inte så mycket att bråka om, eftersom utskottet av andra skäl kommer fram till att matvaror nog i alla fall bör undantagas. Om matvaror blir skattepliktiga skulle följden enligt utskottet "kunna bli ett administrativt merarbete som inte står i proportion till de förhållandevis obetydliga skatteinkomster som förslaget i denna del väntas medföra". Bakom dessa försiktiga vändningar döljer sig en insikt om att antalet skattskyldiga kommer att om inte mångdubblas så dock öka väsentligt om matvaror blir skattepliktiga, därför att varenda restaurang som lagar

till chokladsås eller chokladpudding i och med det kommer att bli skattskyldig. Utskottet säger sig förutsätta, att Kungl. Maj:t ser över frågan om ytterligare begränsningar av det skattepliktiga varuområdet, när de återstående delarna av punktskatteutredningens förslag skall behandlas.

Man kan fråga sig om det är vettigt att nu genomföra en utvidgning av det skattepliktiga området till att omfatta matvaror samtidigt som man beställer ett förslag att ta bort dem därifrån redan efter en kort tid. Är det vettigt att för denna korta tid dra på sig en väsentlig ökning av antalet skattskyldiga och ta allt det arbete som kommer att följa både för beskattningsmyndigheterna och för de skattskyldiga? Det enda rätta hade naturligtvis varit att med en gång rensa ut matvarorna från det skattepliktiga varuområdet och bevara status quo. Det är emellertid endast folkpartiets representanter i utskottet som haft denna mening. Med de svårigheter som mött att på detta tekniskt svårbevästrade område prestera en lagtext har vi nödgats nöja oss med en blank reservation.

Mitt namn förekommer i samband med ytterligare en blank reservation. Den gäller om skatten skall beräknas på rena nettovikten eller om detaljhandelsemballaget skall inräknas i den skattepliktiga vikten. Propositionen föreslår den senare lösningen som också tillstyrkes av utskottet. Det finns emellertid starka skäl som talar för att i stället låta skatten utgå efter nettovikten. Ett skäl är att det skulle skapa större rättvisa mellan olika skattskyldiga. Det är inte alls ovanligt att choklad- och konfektyrvaror förpackas i sitt slutliga emballage först i butikerna. Eftersom skatten utgår i ett tidigare led blir emballaget därigenom obeskattat. Likaså importeras sådana varor ofta i bulk och förpackas inom landet. Också i sådana fall blir detaljhandelsemballaget obeskattat.

Ett annat skäl för nettoviktsbeskattning är att man har sådan i Danmark,

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

Finland och Norge. Nordiska rådet rekommenderade 1964 de nordiska regeringarna att undersöka möjligheterna för en harmonisering av reglerna för punktbeskattningen. Danmark och Norge har helt nyligen gått över till en ren viktsskatt efter att tidigare ha haft värdeskatt eller kombinerad vikt- och värdeskatt. Sverige går nu samma väg. Det borde här ha funnits möjligheter att i överensstämmelse med Nordiska rådets rekommendation försöka nå fram till enhetliga regler om vilken vikt skatten skall beräknas på. Några försök i den vägen synes emellertid inte ha gjorts. Det visar hur trångt utrymmet är för nordiskt samarbete när det kommer till kriter.

Enligt vad som framkommit har kooperationen särskilt intresse av enhetliga beskattningsregler. Olika regler anses nämligen hindra en rationell produktionsfördelning mellan de kooperativa företagen i Norden. Nordiska rådets presidium har i skrivelse till svenska regeringen — dock efter det propositionen lades fram — anhållit att regeringen måtte beakta det nordiska intresset av att varans nettovikt lägges till grund för skatteberäkningen.

Utskottet har som framgår av betänkandet ställt sig positivt till en nordisk samordning av beskattningsreglerna men skjuter förverkligandet på framtiden med hänsyn till att en ren nettoviktbeskattning skulle gynna chokladvarorna på sockerkonfektyrernas bekostnad. Detta skäl har varit avgörande för mig och mina partikamrater i utskottet, och vi har anslutit oss till utskottets förslag på denna punkt. Vi ser emellertid en nordisk skatteharmonisering som en angelägen sak och vill stryka under angelägenheten av att frågan om en övergång till nettoviktbeskattning togs upp vid första lämpliga tillfälle.

Proposition nr 178 bygger på ett betänkande av 1969 års punktskatteutredning. Utredningens uppdrag gällde en

översyn av hela punktskatteområdet, men finansministern har endast tagit upp några detaljer som han ansett vara särskilt angelägna från skattetekniska synpunkter. Till övriga förslag säger han sig ha för avsikt att återkomma.

Vad punktskatteutredningen redovisat i sitt betänkande beträffande försäljningsskatten och pälsvaruskatten har emellertid gjort att vi från folkpartihåll väckt en motion om omedelbar avveckling av dessa båda skatter. Reservation 4 utmynnar i samma yrkande.

Försäljningsskatt utgår på knutna mattor och vissa guldsmedsvaror. Försäljningsskatten på guldsmedsvaror har länge utsatts för mycket stark kritik, som grundats på flera omständigheter. Jag skall här ta upp två av dem. Den ena är att en omfattande införsel till landet av obeskattade guldsmedsvaror genom resande på ett markant sätt har påverkat guldsmedsbranschens inhemska försäljning i negativ riktning. Den andra är att skatten belastar konstnärligt ädelsmide orimligt hårt.

På sina utlandsresor köper svenska turister ofta guldsmedsvaror av olika slag, mest smycken. När de kommer tillbaka kan de så gott som undantagslöst införa dem utan att behöva betala tull och skatt. I regel sker detta helt legalt. Smycken anses som reseförnödenheter och för dem finns ingen värdegräns fastställd. För andra varor gäller en gräns av 275 kronor vid varje inresetillfälle.

Det finns svenska företag som varit företagsamma nog att öppna butiker på utländska turistorter vilka besöks av många svenskar och i dessa butiker sälja guldsmedsvaror som är tillverkade i Sverige och till och med är försedda med svenska kontrollstämplar. På Mallorca finns det sådana butiker, på Kanarieöarna likaså. Där kan svenska turister köpa goda svenska varor utan att betala försäljningsskatt och moms. Skattevinsten motsvarar en rabatt av 39 procent på det pris som varorna skulle be-

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

tinga i Sverige. Efter den 1 januari, då molsen höjs, motsvarar den en rabatt på 47 procent.

Att butiker av detta slag kan existera och gå med vinst tyder på att de har en omfattande försäljning. Eftersom de vänder sig till svenska turister har detta givetvis påverkat omsättningen i guldsmedsaffärerna här hemma. Under senare år har den skattepliktiga försäljningen av guldsmedsvaror gått ner år efter år och är nu, trots de prisstegringar som skett, mindre än i början av 1960-talet. Sedan år 1964 har kontrollstämplingen hos mynt- och registreringsverket kvantitetsmässigt minskat med omkring 40 procent för såväl guldsom silvervaror. Guldsmedsbranschens förbrukning av finguld har under samma tid gått ned med i det närmaste 50 procent.

Det går inte att förbjuda eller inskränka den skattefria införseln, eftersom rätten därtill är grundad på internationella konventioner. En sådan åtgärd skulle för övrigt leda till nästan olösliga kontrollproblem. Det har emellertid gjorts en del för att motverka införseln. Så till exempel är det inte tillåtet att sälja guldsmedsvaror skattefritt ombord på fartyg i internordisk trafik. Man har också lyckats få till stånd inskränkningar i den skattefria försäljningen ombord på flygplan. Men dessa åtgärder har begränsad effekt och de löser inte problemet. Efter att ha arbetat detta har punktskatteutredningen också fått ge upp. Det går inte att finna någon skatteteknisk lösning, säger utredningen i sitt betänkande.

Genom att försäljningsskatten är en värdeskatt drabbar den inte endast materialet utan också det arbete som nedlagts på en vara. Konstnärer och konsthantverkare som arbetar i ädel metall belastas därigenom med skatt på sina alster som inte drabbar konstutövare som arbetar i andra material. Beskattningen av det konstnärliga ädelsmidet behandlades av riksdagen 1967. Bevil-

ningsutskottet uttalade sig då för en jämkning av skatten på sådant ädelsmid, t. ex. genom en nedsättning av beskattningsvärdet.

Punktskatteutredningen har övervägt olika möjligheter att lindra beskattningen av det konstnärliga ädelsmidet men inte funnit någon möjlighet till en godtagbar lösning.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att försäljningsskatten på guldsmedsvaror är förenad med väsentliga olägenheter, som det inte går att råda bot på. Det finns enligt reservanternas endast en sak att göra under sådana förhållanden: att avveckla skatten.

Om guldsmedsskatten avskaffas, bör försäljningsskatten på äkta mattor följa med. Den avkastar inte mer än 7 miljoner kronor per år. Dessutom träffar den nästan uteslutande mattor som importerats från utvecklingsländer. Skatten går därför inte väl ihop med principen att vi skall underlätta införseln av varor från sådana länder.

Pälsvaruskatten utgår som en styckeskatt på beredning av pälskinn inom landet och som en värdeskatt på importerade pälsvaror. Trots att man har försökt utforma skatten så, att den skall belasta inhemska och importerade varor i stort sett lika, lyckas detta inte alltid. Ibland slår beskattningen till fördel för svensktillverkade varor, ibland slår den åt motsatt håll. En sådan utformning av beskattningen strider mot EFTA-konventionen, och EFTA:s råd har därför rekommenderat Sverige att ändra pälsvaruskatten så, att olikheten i beskattningen av importerade och inhemska varor undanröjs.

Punktskatteutredningen har funnit att det inte är möjligt att utforma pälsvaruskatten på sådant sätt att den fyller EFTA-konventionens krav på likabehandling av importerade och inhemska varor samtidigt som den motsvarar kraven på enkelhet och säkerhet i tillämpningen. Trots att detta strängt taget legat utanför utredningens uppdrag har

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

den ifrågasatt, om inte pälsvruskatten under dessa förhållanden bör avvecklas.

Eftersom det genom punktskatteutredningens undersökning och uttalanden måste anses vara klarlagt, att det inte är möjligt att utforma pälsvrubeskattningen så, att den motsvarar EFTA-konventionens krav, anser reservanterna, att Sverige som en självklar konsekvens av de förpliktelser vi påtagit oss genom EFTA-konventionen bör avveckla pälsvruskatten utan onödigt dröjsmål.

Utskottet har undvikit att ta upp den speciella EFTA-problematiken i fråga om pälsvruskatten. Även om utskottet inte vill tala klarspråk måste man dra den slutsatsen att utskottsmajoriteten — liksom tydligen finansministern — anser att detta med EFTA, det behöver man inte ta så hårt på. Efter att ha hänvisat till ett uttalande i våras, att försäljningsskatten och pälsvruskatten borde kunna påräkna viss prioritet i fråga om avveckling med hänsyn till de besvärande konsekvenser som de medförde, samlar sig utskottet till ett uttalande, att de berörda branscherna i samband med behandlingen av de återstående delarna av punktskatteutredningens förslag bör få ett definitivt besked, om skatterna i fråga skall helt eller delvis behållas. Enligt utskottets mening bör dock såvitt möjligt ekonomiskt utrymme skapas för en avveckling.

Vad anser egentligen utskottet? Med litet god vilja kan man få det till att utskottet vidhåller sin mening att försäljningsskatten och pälsvruskatten bör avvecklas och att det bör skaffas ekonomiskt utrymme för detta. Men om regeringen skulle anse att skatterna bör vara kvar, så går det tydligen också bra enligt utskottets mening. Då bör emellertid de berörda branscherna få ett definitivt besked om det, när punktskatteutredningens förslag skall slutbehandlas.

Men varför fortsätta att köra den gamla grammofonskivan om bristande ekonomiskt utrymme? Försäljningsskatten och pälsvruskatten avkastar inte

mer än sammanlagt 50—60 miljoner kronor per år och vi har tidigare i höst beslutat om nya skatter som beräknas ge 775 miljoner kronor för detta och 1 850 miljoner kronor för nästa budgetår. Dessa inkomster är väl inte redan in-tecknade?

Nu säger någon att dessa skatter kommit till i åtstramningssyfte och att några skattelättnader inte kan komma i fråga i nuvarande konjunkturläge. Men så kan utskottet inte ha resonerat, ty då blir dess uttalande om att skapa ekonomiskt utrymme meningslöst.

Nej, det går inte att förebära statsfinansiella skäl som hinder för att avskaffa dåliga och orättfärdiga skatter, som inte ger mer än 50—60 miljoner kronor per år. När det gäller pälsvruskatten går det minst av allt att komma med ett sådant skäl. Ett skattebortfall på 11—12 miljoner får inte hindra vårt land att fullgöra sina avtalsenliga förpliktelser. Om så sker är det genant, herr talman, oerhört genant.

Med det anförda ber jag få yrka bifall till reservationen 4.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag har liksom herr Tistad tillsammans med några andra utskottsledamöter till utskottets betänkande fogat ett par blanka reservationer, som jag gärna i korthet vill motivera.

Jag vill emellertid först uttala min tillfredsställelse över den omläggning av varuskatten på choklad från värdeskatt till viktsskatt som finansministern i propositionen har föreslagit. Den nuvarande skatten på choklad med inte mindre än 50 procent av varans beskattningsvärde har länge framstått som en oförmlig och hård pålaga för chokladindustrin och utgjort ett besvärande handikapp för företagen i konkurrensen med utlandet.

När skatten på sin tid tillkom, betraktades den som ett slags lyxskatt,

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

och detta kunde kanske då synas motiverat, men i dag ser vi nog i allmänhet med något andra ögon på dessa ting — choklad betraktas väl knappast längre som någon lyx. Skatten har blivit särskilt orimlig efter införandet av momsens. Det blir nämligen en hög skatt på choklad — skatt på skatten — som konsumenterna får betala.

Övergången till viktskatt har sina praktiska fördelar. Den innebär tillika en viss harmonisering av chokladskattesystemen i de nordiska länderna. Önskvärt hade varit att denna harmonisering kunnat fullföljas genom att skatten på samma sätt som i Danmark och Norge utformats som en nettoskatt och inte som en bruttoskatt, dvs. inklusive emballaget. Men riksdagen får väl besluta någonting sådant en annan gång. Jag ställer mig i denna del helhjärtat bakom herr Tistads önskemål.

Den föreslagna viktskatten med en enhetlig skattesats på 2 kronor 20 öre per kg innebär otvivelaktigt en ökad belastning för de billigare konfektyrerna, karameller o. d. Ur denna synpunkt kunde det i och för sig ha varit motiverat med en differentiering av skattesatserna på sätt som föreslagits i vissa motioner, dvs. med en lägre skattesats för konfektyrerna och en något högre för choklad. Men av tekniska skäl har jag inte ansett mig kunna biträda yrkandet därom. Utskottet har ställt sig på samma linje. Det finns ju blandningar som innehåller både choklad och konfektyrer, och det skulle vålla komplikationer inte minst ur kontrollsynpunkt med ett sådant differentierat system. I vilket fall som helst fick vi i utskottet ingen vägledning för hur dessa problem skulle kunna lösas. Med tanke på de svårlösta gränfallen föreslog jag i en motion att den enhetliga skattesatsen skulle sänkas från 2 kronor 20 öre till 2 kronor, något som litet grand skulle lätta på belastningen framför allt för de billigare konfektyrerna. Den skattesats på 2 kronor som jag i motionen föreslog synes över hu-

vud rimlig — den föreslogs bl. a. av generaltullstyrelsen.

Mitt förslag i denna del var tänkt som en kompromiss men vann ingen resonans i utskottet, och jag reserverade mig därför inte till förmån för den av mig föreslagna skattesatsen. Jag skall i överensstämmelse med den ståndpunkt som jag sist intog i utskottet inte heller ställa något yrkande i denna del här i kammaren.

Jag vill anföra ytterligare en synpunkt. Jag hyser vissa sympatier för herr Tistads funderingar, dels kring den tekniska konstruktionen av skatten på biscuits och wafers, dels beträffande undantagen för barnmat, chokladsås och vissa maträtter av choklad. Jag tog ett visst intryck av hans argumentering i dag. Den var betydligt utförligare nu än när han framförde den i utskottet. Men frågan är om det inte genom den praxis som kontrollstyrelsen har om minimigräns blir mindre farligt än herr Tistad föreställt sig. Jag har kanske anledning att beklaga att vi inte sysslat litet mer med dessa ting i utskottet. Men de togs inte upp, så det fanns ingen anledning att diskutera dem.

Jag hyser över huvud taget sympatier för att alla slag av "hemslöjd" på detta område undantas från beskattning. Jag tänker närmast på sådana saker som Grännapolkagrisar, hemkokta kolakarameller, marsipangrisar och dylikt som säljs i konditorier och butiker. Att dessa varor beskattas måste innebära skattekinseri av ganska stor omfattning. Jag vill gärna be finansministern att fundera litet närmare på denna sak. Jag är, som jag nyss sade, medveten om att kontrollstyrelsen har en viss minimigräns för vad som kan anses såsom yrkesmässig tillverkning på området, men det vore kanske inte ur vägen med ett formellt undantag för hemtillverkning.

Beträffande avvecklingen av försäljningsskatten på guldsmedsvaror och äkta mattor samt pälsvaruskatten inskränker jag mig till att huvudsakligen

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

instämna med herr Tistad. Vad staten får in i skatt på dessa varor står inte i rimlig proportion till de olägenheter som skatten vållar respektive branscher. Jag tänker då närmast på guldsmidsbranschen. Skatten driver över inköpen till utlandet och medför ett onödigt valutautflöde. Många damer reser ut nästan nakna, om jag får uttrycka mig på det viset, och kommer hem fullhängda med guldarmband och andra smycken. Det kan inte vara någon mening med det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 4 med herr Tistad som första namn.

Herr PETERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Jag vill instämna i de synpunkter som framförts tidigare av reservanterna beträffande beskattningens vikten, nämligen att den borde vara nettovikten.

Den föreslagna enhetliga skattesatsen innebär en kraftig höjning för sockerkonfektyrerna och en betydlig sänkning för choklad. En sådan utveckling kan innebära svårigheter för många mindre företag inom sockerkonfektyrbranschen. En differentierad beskattning, lägre för sockerkonfektyr och högre för choklad, hade kunnat bidra till att eliminera sådana konsekvenser. Svårigheter för dessa mindre konfektyrföretag kan innebära, att efterfrågan minskas i en sådan utsträckning att företagen måste lägga ned sin verksamhet, med friställning av arbetskraft som följd. En hel del av dessa företag är placerade i tidigare redan besvärliga områden från sysselsättningssynpunkt, varför en nedläggning ytterligare kan försvåra situationen i dessa sysselsättningssvaga områden.

Herr talman! Jag har icke något särskilt yrkande på de två punkter som jag här berört.

När det gäller den i reservation 4 påtalade avvecklingen av försäljnings-

skatten och pälsvaruskatten vill jag anföra några synpunkter.

Bevillningsutskottet har vid tidigare tillfällen uttalat sig för att dessa punktskatter skall avvecklas. Med hänsyn till att de ger en begränsad inkomst för staten — budgetåret 1968/69 cirka 45 miljoner kronor — bör de nu kunna avskaffas. Särskilt anmärkningsvärt är förhållandet när det gäller guldsmidsvaror. Till följd av beskattningsreglerna köps guldsmidsvaror i mycket stor utsträckning i utlandet, något som berörts tidigare under debatten. T. o. m. svenska stämplade guldvaror köps utomlands, bl. a. i sydligare länder, men införs även från våra grannländer. I de trakter jag kommer ifrån kämpar de inhemska guldsmiderna med en prisbilligare införsel från Norge. Ett borttagande av dessa punktskatter skulle bidra till en förbättrad lönsamhet och därmed väga upp skattebortfallet.

Herr talman! Jag vill instämna i yrkandena om bifall till reservation 4.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Herr Tistad har tidigare utvecklat sina synpunkter på den särskilda varuskatten i de fall reservationer föreligger från hans sida. Eftersom mitt namn finns under samma reservationer och herr Tistad så väl och sakkunnigt redogjort för reservanternas syn på föreliggande frågor vill jag helt instämna i hans anförande.

Det kan ju inte vara rimligt att matvaror i vilka choklad ingår skall beskattas särskilt, precis som om de skulle vara lyxvaror. För min del kan jag inte instämna i utskottets uttalande att hänsyn inte skall tas till om varan är att betrakta som livsmedel. Barnmat och mat över huvud taget borde inte lyxbeskattas. I utskottets betänkande kan man läsa ut att det ändå finns en viss förståelse för problemet. Samtidigt som beskattningsområdet utvidgas talar utskottet nämligen om att området borde begränsas. Detta gör ett unikt intryck,

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

och herr Tistad har redan påtalat saken.

När det gäller beskattningens vikt anser jag att man inte bör beskatta emballaget. Enligt min mening är det innehållet som skall beskattas. De övriga nordiska länderna har nettoviktbeskattning, och Nordiska rådet har uttalat en önskan om att Sverige skall följa dessa länders exempel. Det ligger dock något i utskottets uttalande att viktbeskattningen skulle gynna chokladvarorna och missgynna sockerkonfektyrerna. Då de sistnämnda relativt sett kommer att drabbas hårdare än chokladen av viktbeskattningen kan det naturligtvis finnas ett visst skäl att, som utskottet anser, avvakta något med borttagandet av skatten på emballaget. Snarast möjligt bör dock nettoviktbeskattningen införas, om det visar sig liksom i Danmark att sockerkonfektyrerna ökar sin marknadsandel och att således viktbeskattningen inte verkar negativt för dessa varor, vilket vi nu befarar.

Den egentliga anledningen till att jag begärt ordet är emellertid pälsvarubeskattningen. Här uttas en särskild skatt, som vi ibland kallar lyxskatt, på en mängd olika skinn som används till pälsar, som i och för sig inte kan kallas för lyx. Jag vill bara erinra om de relativt billiga och slitstarka pälsar som erhålles av gotländska utgångsfår. Sådana pälsar är en utomordentlig vardagsvara, som har mycket litet med lyx att göra. Finansministern har inte tagit upp pälsvarubeskattningen i propositionen trots att 1969 års punktskatteutrednings betänkande kategoriskt dömt ut pälsvaruskatten såsom stridande mot EFTA-konventionens bestämmelser, då man inte kunnat konstruera ett rättvist beskattningssystem. Punktskatteutredningen säger att det är ganska allvarliga anmärkningar som riktas mot skatten. Tidigare utredningar har alla kommit fram till att en fullständig likställighet mellan inom landet beredda och importerade skinn inte kan åstadkommas så länge skilda system tilläm-

pas vid beskattningen inom landet och vid import. Man påpekar också att nuvarande beskattningssystem är oförmanligare för importerade dyrare skinn men att importen gynnas när det gäller billigare skinn, som sannolikt kommer att beredas utomlands till förfång för inhemska beredare. Denna orättvisa när det gäller de billigare inhemska skinnen är det angeläget att undanröja. Pälsdjursuppfödarna arbetar under ganska pressade ekonomiska förhållanden, och det är därför viktigt att göra det lättare för dem att få avsättning för sina produkter. Ett led i denna strävan tycker jag att sloandet av pälsvaruskatten skulle kunna vara. Vi vet också att en av de stora exportmarknaderna, nämligen USA, planerar restriktiva åtgärder mot importen av bl. a. pälsar och skinn.

Omställningen inom jordbruket och större krav på avkastningen per arealenhet har gjort att stora områden av relativt magra marker inte längre kan nyttjas för jordbruksproduktion. Där emot har man i fårskötseln fått en utmärkt möjlighet att med små personella insatser utnyttja också sådana marker som annars snabbt skulle växa igen. Fårskötseln har här en stor uppgift att fylla, eftersom fåren håller landskapet öppet, samtidigt som man kan utnyttja den visserligen ringa men ändå värdefulla produktion som dessa marker bidrar till. På Öland och Gotland, där det finns god tillgång på karga marker, har därför fårskötseln fått stor betydelse. Det är enligt min mening ett utslag av ovist nit att särskilt beskatta produkter som ger möjlighet att nyttja annars värdelösa marker, vilka gör det möjligt att utan särskilda samhällsliga kostnader bevara ett miljövänligt landskap och som samtidigt ger råvara till utmärkta vardagsvaror, speciellt lämpade för bruk under kalla och kulna vinterdagar. Jag säger detta också med tanke på att skatten ger relativt sett små inkomster. Vi bör därför omedelbart slopa denna beskattning. Därmed undanröjer vi också en anledning till an-

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

märkningar från EFTA:s råd mot att våra skattebestämmelser i detta avseende inte är utformade i överensstämmelse med EFTA-konventionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 4 dels i vad den avser försäljningsskatten, dels i vad den avser pälsvaruskatten.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Det må vara mig för-låtet när jag icke i detta sammanhang går in på frågan om de gotländska markernas möjligheter att kunna på sitt sätt bidra till förädlingen av svenska pälsverk. Det finner jag vara mer eller mindre meningslöst.

Beträffande de två blanka reservationer under vilka mitt namn återfinns — nr 2 och 3 — vill jag säga att det finns ett visst fog för den avvikande mening som reservanterna har velat ge till känna.

I fråga om skattesatsen som sådan har från vårt håll väckts motioner, som väl skulle ha tjänat sitt syfte när det gäller en del av den ifrågavarande industrin men som eventuellt skulle ha stjälpit annan industri.

Med den skrivning utskottet gjort har vi från centerpartiets sida inte funnit skäl föreligga att på annat sätt än medelst en blank reservation ge till känna en avvikande mening.

Förhållandet är detsamma när det gäller beskattningsvikten. Utskottet framhåller, att när man har funnit skäl att fatta detta beslut måste man se hur det verkar, så att man skall kunna nå överensstämmelse med de regler som råder i de övriga nordiska länderna.

Herr talman! Anledningen till att jag över huvud taget blandar mig i denna diskussion är att föregående talare varmhjärtat har talat för reservation 4, som gäller pälsvaror och guldsmedsvaror. Jag är principiellt av den uppfattningen — det har jag hävdat många gånger tidigare — att vi skall försöka komma fram till en sådan beskattning

att en del — som t. ex. denna — så småningom skall försvinna. Jag vill även klart säga ifrån att om man lättar på en punktbeskattning måste man se till att pengarna kommer in på annat sätt.

Här har talats om hur de enskilda människorna drabbas i detta sammanhang. Det rör sig här inte om enskilda människor utan om ett fåtal guldsmedsaffärer och pälsvaruaffärer, som måhända skulle komma i ett bättre läge, men inte de enskilda människorna. Jag reagerar också starkt emot talet om att människor reser till utlandet och köper olika varor. Möjligheterna att köpa har samband med den valuta som de enskilda människorna får föra ut och handla för. De flesta av oss har väl rest och vi köper souvenirer och andra saker. Jag tror inte att flertalet av dem som far till Spanien eller Italien spekulerar — inte de vanliga människorna. Om de ekonomiskt och skattemässigt ovanliga människorna gör detta får det stå för deras räkning.

När det gäller punktskatter över huvud taget vill jag till dem som pläderar för reservation 4 klart säga ifrån att vi har avgifter och punktskatter på andra områden, där de små inkomsttagarna i vårt samhälle drabbas oerhört hårt. Även om en utredning talat för att den här aktuella punktskatten bör avskaffas finns alltså på andra områden, som rör de lägre inkomsttagarna, skatter som vi bör angripa för att skapa en skattemässig rättvisa.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Sundin påstod att frågan om guldsmedsskatten och pälsvaruskatten inte gäller enskilda människor, utan ett fåtal affärer inom dessa branscher.

Herr Sundin! I dessa branscher finns en mängd mindre företag där enskilda människor — företagare och anställda

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

— är verksamma. Också herr Sundin borde ha reda på att det bakom varje företag i vårt land finns enskilda människor. Många av dem har lärt ett yrke och ställt förhoppningar på sitt yrke, vilket det än må vara. De har hoppats att kunna leva på yrket och få möjligheter att konkurrera med företag inom branschen och med företag inom andra branscher på lika villkor. Det är visserligen fråga om en relativt liten grupp enskilda människor som inte betyder så mycket ur valsynpunkt och som man därför kanske inte tänker på när man säger sig vilja slå vakt om de mindre företagen. Det är också fråga om de anställda både i hantverksföretag och hos guldvarufabrikanterna, människor som även de i sin yrkesutövning naturligtvis lider av att branschen kommer i en ogynnsam konkurrenssituation genom en hög punktskatt.

Herr Sundin säger att man inte skall ta bort skatt på lyxkonsumtion. Vad är då lyxkonsumtion? Hur kan man påstå att äkta mattor och guld- eller silversmide är mera lyxbetonat än många andra varuområden? Har t. ex. äkta mattor mera av lyxkaraktär än ostindiskt porslin? Kan man påstå att ett rejält svenskt silver- eller guldsmycke är mera av lyxkonsumtion än ett importerat lyxmycke från Paris, gjort av oädel metall och glasbitar. Det senare är fritt från punktskatt. Var drar man, i detta enorma varuutbud som vi har, gränsen mellan lyxkonsumtion och outhärlig konsumtion? Det finns inga möjligheter att dra en sådan gräns. Därför skall man låta punktskatterna på äkta mattor och guldsmedsvaror försvinna.

Bara för att silversmederna använder silver — ett material som lämpar sig utomordentligt för vissa konstnärliga arbeten — belastas deras konstnärliga utövning, deras idéverksamhet och deras arbete med 25 procents påslag. Använder de för samma arbete t. ex. koppar, som de försilvrar, slipper de detta påslag. Är det rimligt?

Punktskatteutredningen säger att man inte har funnit vägar för att avveckla skatten på ädelsmide. Om jag inte minner mig har kontrollstyrelsen i sitt remissvar angivit vissa sådana vägar, och det hade varit lämpligt att utskottet här hade följt kontrollstyrelsens förslag.

Det har talats om inköpen utomlands. Det finns företagare som flyttat till Mallorca och Kanarieöarna och där startat guldsmedsaffär, eftersom det lönar sig bättre för svenska företagare att sälja svenska guld- och silvervaror till svenskar där nere än i vårt eget land. Det är väl också fråga om lyxkonsumtion, eller hur?

Strukturförändringen inom guldsmedsbranschen pågår naturligtvis liksom inom alla branscher. Det förs en kamp mellan olika distributionsvägar och olika företagsstorlekar även inom den branschen, och det kan man inte göra mycket åt. Men branschen har också att brottas med konkurrensen från närliggande varuområden, som inte har en belastning av 25 procents skatt, och den konkurrensen är ödesdiger för många enskilda människor, både företagare och anställda.

Jag är glad över att punktskatteutredningen har pekat på att branschen har stora svårigheter och att man inte kan finna andra vägar för ett bättre förhållande — t. ex. i fråga om konkurrensen med utlandsförsäljningar — än avvecklande av skatten. Jag är också glad över utskottets enligt min mening positiva skrivning, när utskottet framhåller att man såvitt möjligt bör skapa ekonomiskt utrymme för att ta bort denna punktskatt. I den mycket stora statsbudget vi har lär det inte vara förenat med större svårigheter att finna ekonomiskt utrymme för att ta bort en skatt som ger staten 45 eller 50 miljoner kronor. Jag vill emellertid tillstyrka reservationen därför att jag anser att skatten hade kunnat försvinna redan nu.

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Först blev jag nästan rädd när herr Stefanson kom upp i talarstolen och med sitt anförande i anledning av reservation 4, som gäller pälsvaror, guld osv., på något sätt lät påskina att vi från centerpartiets sida inte skulle vara välvilligt inställda emot denna del av företagsamheten. Men det är inte den saken det här gäller, herr Stefanson. Detta är en fråga som gäller beskattning. Här har jag klart och tydligt deklarerat centerpartiets principiella uppfattning. Punktskatter av denna art — och kanske ännu mera punktskatter och avgifter av annan art — bör avskaffas. Såväl här som i tidigare utskottsutlåtanden när denna fråga varit uppe har också utskottet klart och tydligt sagt ifrån, att man i princip är emot punktskatter, men att man för närvarande inte kan avskaffa dem. Det är, herr talman, vad jag i sak vill anföra.

När det gäller de många människorna i vårt samhälle och särskilt dem som har små inkomster står jag kvar vid min uppfattning att för dem är inte detta i någon större utsträckning en aktuell skattefråga. Det må stå för reservanternas egen räkning.

Herr STEFANSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänkte till att börja med inte delta i denna debatt trots att jag talat om punktskatter i denna kammar i elva år. Men det var faktiskt herr Sundins ord om att det här inte gällde enskilda människor utan ett fåtal affärer inom guldsmedsbranschen, som fick mig att begära ordet.

Jag ville tala om för herr Sundin, att bakom de mindre företagen, bakom de enskilda affärerna, finns de enskilda människorna.

Jag har för min del nu lämnat guldsmedsbranschen och har ingen sådan rörelse kvar. Därför talar jag inte i egen sak. Men jag känner till de svårigheter som denna lilla minoritet av företagare har när det gäller skatten. De har, som

jag sagt, lärt ett yrke och ställt förhoppningar på sitt yrke, men på grund av den helt orimliga konkurrenssituation som punktskatten medför måste allt fler och fler lämna yrket. Det var det jag ville ha sagt.

Herr TISTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var en sak som herr Sundin sade i sitt första anförande som jag gärna skulle vilja bemöta.

Herr Sundin gjorde gällande att jag skulle ha kritiserat turisterna för att de köpte guldsmedsvaror utomlands och att jag skulle anse att de gjort sig skyldiga till något slag av omoralisk handling. Det har jag givetvis inte gjort. De allra flesta turister åker inte utomlands för att köpa guldsmedsvaror på spekulation. De köper inom ramen för sina resurser när tillfälle bjuds. Det är helt legalt, och de handlar i sitt eget väl förstådda intresse.

Dessa inköp innebär emellertid sammanlagt en mycket svår belastning för den svenska guldsmedsbranschen. Genom att turister utomlands passar på att köpa presenter och sådant som de annars skulle köpt hemma i Sverige, blir det ett mycket stort bortfall i försäljningen. I och för sig förståeliga och legala handlingar, som i det enskilda fallet inte alls är anmärkningsvärda, har tillsammans en mycket beklaglig effekt för företagen i Sverige.

Herr Sundin hyser den uppfattningen att det finns mera angelägna behov när det gäller att avveckla skatter. Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Sundin beträffande pälsvaruskatten. Herr Sundin nämnde inte ett ord om EFTA-problemet när det gäller denna utan såg den uteslutande som en lyxskatt. Det väsentliga i denna fråga är dock att man i punktskatteutredningen kunnat konstatera att pälsvaruskatten strider mot våra förpliktelser enligt EFTA-konventionen. Man ifrågasätter därför i punktskatteutredningen om inte skatten omedelbart borde avskaffas. Jag skulle vilja

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

fråga herr Sundin: Hur länge skall vi enligt herr Sundins mening fortsätta att bryta mot EFTA-konventionen?

bland låginkomsttagarna. Därför borde även de få en liten favör.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Svaret på den sista frågan skulle jag vilja överlåta till finansministern. Jag tycker att allting talar för att svaret på den frågan inte skall ges av mig utan från regeringens sida. Jag har rent principiellt talat om punktskatter som sådana, och jag deklarerar min uppfattning att man så småningom — jag upprepar det som bevillningsutskottet skrivit i sina betänkan- den under flera år — skall komma dit- hän att dessa mer eller mindre orättvisa punktskatter försvinner.

Till herr Stefanson vill jag säga att jag står fast vid min uppfattning att vi bör värna om guldsmederna, om dem som har pälsvaruaffärer osv. De skall ha sin chans att klara sig i detta sam- hälle såväl som andra näringsidkare. Men om vi ser på beskattningen som sådan är det min absolut bestämda uppfattning att det finns punktskatter och avgifter vilkas avskaffande är myc- ket angelägnare för flertalet än dessa, även om det gäller en betydelsefull mi- noritet i vårt samhälle.

Herr ÖSTERDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundin var av den uppfattningen att guldsmedskatten och pälsvaruskatten så småningom bor- de försvinna, men i dag vill han inte ta bort dem, eftersom det finns många andra punktskatter som drabbar låg- inkomsttagarna. Det är möjligt att det förhåller sig så, men kan det inte också vara bra för låginkomsttagare att ha en billig svensk päls, en päls av Gotlands- får? Jag tycker att man skulle kunna medverka till att dessa skulle ha råd att köpa en sådan. Jag tror inte heller att herr Sundin räknar fåruppfödarna och fårskötarna till höginkomsttagar- na, utan han brukar också räkna dem

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det förefaller vara ett läckert ämne att tala om sötsaker, ef- tersom sex ledamöter som inte vill de- battera skatt längre uppträtt i denna de- batt. Här förekommer det förslag, som innebär en omläggning av nu bestän- de skatter, och sedan har det fått ett guldstänk över sig genom motioner om allmänna försäljningsskatten och päls- varuskatten.

Det råder stor enighet om att man skall gå över från värdeskatt till vikt- skatt. Jag tänker inte fördjupa mig i tekniska detaljer, ty det har de kun- niga ledamöter som talat här redan gjort. Låt mig bara påpeka att denna omläggning i varje fall inte kommer att gynna importen. Det är kanske en syn- punkt som är lika viktig att framhålla som herr Tistads om att vi skall vara absolut korrekta när det gäller att upp- fylla alla våra konventioner, inte minst EFTA-konventionen. Även jag anser att det i princip skall vara så. Men det är väl knappast möjligt att anklaga Sverige för att vara ett land som inte följer in- gångna avtal. Man kan tvista om den här aktuella skatten strider mot EFTA- reglerna. Jag anser inte att frågan har en sådan dimension att det finns anled- ning att ta upp en debatt om den här.

Jag kan erkänna att det finns olika synpunkter att anföra beträffande av- gränsningen på skatteområdet. Men låt teknikerna fortsätta att bearbeta dessa ting, så får vi kanske till stånd en lös- ning inom en nära framtid.

Det anförs vidare att en enhetlig skat- tesats — dvs. icke differentierad — skulle skada konfektyrindustrin. Vi in- om utskottet har emellertid från Dan- mark, där man lagt om skattesystemet inom denna bransch, fått veta att den inte alls upplevt någon nedgång utan tvärtom klarat sig bra. Nu kan någon invända att det där gäller för Dan-

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

mark. Ja, det är givet att man inte kan överflytta en undersökning från Danmark till Sverige och säga att exakt samma sak gäller här, men troligtvis blir effekten här densamma. Då skulle alltså de farhågor man hyser inte behöva förverkligas.

Vad beträffar brutto- och nettoviktbeskattning har vi i utskottsbetänkandet framhållit att en nettobeskattning gynnar chokladindustrin, och det är nog obestridligt. Med bruttoviktbeskattningsmetoden kommer chokladindustrin att sträva efter att få ett lättare emballage, vilket i sin tur framöver skulle underlätta en övergång till nettoviktbeskattning. Det ligger naturligtvis någonting i att försöka få fram enhetliga regler för de nordiska länderna på detta område, det vill jag vitsorda. Jag tror att utskottsmajoritetens förslag i varje fall är ett steg på vägen mot en förändring inom denna hantering som kan leda till ett lättare emballage för chokladindustrin.

Enligt min mening råder sålunda tämligen stor enighet om att vi skall behålla dessa skatter. När herr Österdahl sade att vi inte skall beskatta maten var han väl ute i ogjort väder. I betänkandet har vi skrivit att vi skall ge prioritet inom skattesystemet på ett sådant sätt att punktskatterna avskaffas. Hur har herr Österdahl tänkt sig att man skall få pengar till vad han föreslår? Skall vi höja de direkta skatterna? Knappast, säger herr Österdahl, vi får väl höja momsens. Ja, den är generell och drabbar även matvaror, så den argumenteringen tror jag inte alls håller.

I utskottsbetänkandet framhålles vidare att punktbekattningen inte är någon principfråga. Både från utredningar men framför allt inom bevillningsutskottet har det tidigare sagts ifrån att dessa punktskatter bör avskaffas. Det blir då en bedömningsfråga när vi är mäktiga och i stånd att avstå från dessa skatteinkomster. Man kan tycka att 50 miljoner kronor inte är någonting i en

budget på 45 miljarder kronor. Det är klart att det går att föra ett sådant resonemang, men det skulle bli åtskilliga hundratal miljoner kronor mindre inkomster för staten om var och varannan skulle framföra önskemål om att slopa den eller den skatten och påågan därför att den bara inbringar staten 50 eller 100 miljoner kronor i skatteintäkter. Vi hade trott att riksdagen skulle ta ad notam när det i bevillningsutskottets betänkande sägs: låt oss räkna med att det ges utrymme för att med det snaraste avskaffa dessa punktskatter. Därmed får vi naturligtvis ta konsekvenserna på andra skatteområden för att täcka det inkomstbehov som vi gemensamt har åstadkommit.

Det finns, herr talman, åtskilliga tekniska aspekter som jag kunde tillägga, men jag skall inte uppehålla kammaren med det. Denna skatteomläggning är inte så väldigt omfattande och den behövde heller inte vara kontroversiell. Orsaken till att det ser ut som om den vore det är att man hakat på motioner om andra skatter, motioner som riksdagen tvingats behandla.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets betänkande i samtliga punkter.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Herr John Ericsson säger att det inte är möjligt att anklaga Sverige för att inte hålla ingångna avtal. Men EFTA-rådet har om inte anklagat så dock försynt påpekat att pålsvaruskatten inte stämmer riktigt överens med de förpliktelser vi åtagit oss genom vårt medlemskap i EFTA.

Vidare säger herr Ericsson att detta är en omtvistad fråga. Ja, med anledning av EFTA-rådets framställning till regeringen har punktskattutredningen på finansministerns uppdrag undersökt saken, och jag har inte funnit att utredningen svävat på målet i något avseende när det gäller denna sak. Den har konstaterat att pålsvaruskatten inte

Ang. den särskilda varuskatten på choklad- och konfektyrvaror, m. m.

står i god överensstämmelse med EFTA-konventionen. Det är det enda och sista vi har att hålla oss till i dag.

Herr Ericsson fortsätter med att saken inte har sådana dimensioner att den hör hemma i denna debatt. Jag vet inte om den har så mycket mindre dimensioner än sötsaksbeskattningen. Det kan väl vara hugget som stucket. Men om herr Ericsson med det menar att det är fråga om en skatt som avkastar litet, kan jag hålla med honom, den avkastar mellan 11 och 12 miljoner kronor enligt de senaste siffrorna. Detta gör ju att den är lätt att avveckla. Varför skall vårt land göra sig till stackare för en liten summa? Hade det gällt mycket pengar, kunde man möjligen ha förstått det resonemanget, men när det nu gäller en skatt som avkastar litet i pengar, är det ju lätt att besluta om dess avskaffande.

Jag konstaterar bara att herr Sundin inte har några åsikter när det gäller EFTA-konventionen utan anser att regeringen skall ha dem. Jag undrar om centerpartiet har överlämnat hela handelspolitiken till regeringen att sköta utan partiets inblandning.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande sade att jag ville ta bort skatten på mat. Det var ju att uttala sig alltför generellt. Jag talade över huvud taget inte om detta, utan jag talade för det första om lyxskatten och för det andra om skatten på choklad i chokladpuddingar och i barnmat. Denna skatt är alltså väldigt begränsad jämfört med vad utskottets ordförande menade.

Sedan undrade herr ordföranden varifrån vi skulle ta pengarna för avveckling av denna skatt. Jo, den här skatten avser en utvidgning av skatteområdet och därför behövs det inga särskilda pengar för att avveckla den. Så enkelt var det!

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Nu återstår i sammanhanget endast vad som berör EFTA-konventionen.

Eftersom finansministern är närvarande vill jag i detta kanske mitt sista anförande i denna kammare uttala det förtroendet för regeringen att jag tror att finansministern skall kunna svara för de konsekvenser dagens beslut eventuellt kan medföra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas först särskilt angående punkterna A 1—A 4, B 1—B 3 och B 5 samt därefter särskilt rörande vardera av de i punkten 4 berörda förordningsförslagen.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna A 1—A 4, B 1—B 3 och B 5.

I fråga om utskottets hemställan i punkten B 4 såvitt avsåge *försäljningsskatten*, fortsatte herr förste vice talmanen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 betecknade reservationen i förevarande del.

Därefter gjorde herr förste vice talmanen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr

Ang. företagsdemokrati

62 punkten B 4 såvitt avser försäljnings-
skatten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som
innefattas i den av herr Tistad m. fl.
vid betänkandet avgivna, med 4 beteck-
nade reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositio-
nen ånyo upplästs, verkställdes till en
början omröstning genom uppresning.
Herr förste vice talmannen förklarade,
att enligt hans uppfattning flertalet röst-
tat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde
rösträkning, verkställdes nu votering
medelst omröstningsapparat; och be-
funnos vid omröstningens slut rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 48.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkänna-
givit, att de avstode från att rösta.

I vad gällde utskottets hemställan i
punkten B 4 såvitt anginge *skatten å
vissa pälsvaror* gjorde herr förste vice
talmannen sedermera propositioner,
först på bifall till densamma samt vi-
dare på antagande av det förslag, som
innefattades i den av herr Tistad m. fl.
vid betänkandet avgivna, med 4 beteck-
nade reservationen i denna del; och
förklarade herr förste vice talmannen,
efter att hava upprepat propositionen
på bifall till utskottets hemställan i fö-
revarande del, sig anse denna propo-
sition vara med övervägande ja besva-
rad.

Herr *Österdahl* begärde votering, i
anledning varav uppsattes samt efter
given varsel upplästes och godkändes
en omröstningsproposition av följande
lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsut-
skottet hemställt i sitt betänkande nr

62 punkten B 4 såvitt avser skatten å
vissa pälsvaror, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som
innefattas i den av herr Tistad m. fl.
vid betänkandet avgivna, med 4 beteck-
nade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition
ånyo upplästs, verkställdes till en bör-
jan omröstning genom uppresning. Herr
förste vice talmannen förklarade, att
enligt hans uppfattning flertalet röstat
för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Österdahl* begärde
rösträkning, verkställdes nu vote-
ring medelst omröstningsapparat; och
befunnos vid omröstningens slut rös-
terna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 48.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkänna-
givit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets
utlåtande nr 52, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till för-
ordning om ändring i förordningen
(1941:251) om särskild varuskatt,
m. m., såvitt propositionen hänvisats till
jordbruksutskottet.

Vad utskottet i detta utlåtande hem-
ställt bifölls.

Ang. företagsdemokrati

Föredrogs ånyo bankoutskottets ut-
låtande nr 70, i anledning av motioner
angående företagsdemokrati.

Till behandling i ett sammanhang
hade utskottet förehaft följande motio-
ner:

a) de likalydande motionerna I: 21,
av herr *Helén m. fl.*, och II: 25, av herr
Gustafson i Göteborg m. fl., vari yrkats,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle

1. uttala som sin mening att det arbetsdemokratiska reformarbetet borde intensifieras i alla typer av verksamheter — statlig, kommunal, kooperativ och enskild,

2. begära, att en utredning med parlamentarisk representation och företrädare för arbetsmarknadens parter tillattes — så snart försöksverksamheten med styrelserepresentation för de anställda givit tillräcklig erfarenhet — med uppgift att framlägga förslag till kodifiering av partsrepresentation i aktiebolagslagen och eventuellt annan lagstiftning,

3. begära, att såväl den s. k. företagsdemokratidelegationen som utredningen om fördjupad företagsdemokrati i statsförvaltningen utökades med företrädare för de politiska partierna,

4. begära, att frågan om de legala förutsättningarna för delegering av viss beslutanderätt inom en given budgetram till företagsnämnd inom den kommunala sektorn utreddes,

5. begära, att motionen översändes till dels den s. k. företagsdemokratidelegationen, dels utredningen om fördjupad företagsdemokrati i statsförvaltningen för beaktande;

b) de likalydande motionerna I: 808, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 951, av herr *Hedlund m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att en utredning med representanter för de politiska partierna och arbetsmarknadens parter måtte tillsättas i syfte att samordna forskningsinsatser och andra åtgärder som kunde leda till en fördjupad företagsdemokrati, i enlighet med vad som anförts i motionerna;

c) de likalydande motionerna I: 809, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 953, av herr *Holmberg m. fl.*, vari anhållits bland annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

A. hemställa, att Kungl. Maj:t måtte överlämna motionerna för beaktande

till delegationen för försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen,

B. uttala, att det arbetsplatsdemokratiska reformarbetet borde intensifieras i såväl statlig och kommunal som kooperativ och enskild verksamhet; samt

d) motionen I: 828, av herr *Svanström* och herr *Olsson, Ernst*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en förutsättningslös parlamentarisk utredning rörande olika former av företagsdemokrati.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 21 och II: 25,

b) motionerna I: 809 och II: 953,

samtliga såvitt de avsåge uttalande om reformarbete på företagsdemokratis område,

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 21 och II: 25, såvitt de avsåge yrkande att motionerna skulle överlämnas till vissa utredningar,

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 809 och II: 953, såvitt de avsåge yrkande att motionerna skulle överlämnas till viss utredning,

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 21 och II: 25, såvitt de avsåge parlamentarisk representation i vissa utredningar,

E. att riksdagen måtte avslå motionen I: 828 om utredning angående företagsdemokrati,

F. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 808 och II: 951 om utredning angående företagsdemokrati,

G. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 21 och II: 25, såvitt de avsåge utredning angående revision av aktiebolagslagen m. m.,

H. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 21 och II: 25, såvitt de avsåge utredning om beslutanderätt för företagsnämnd inom den kommunala sektorn.

Ang. företagsdemokrati

Reservationer hade anförts

1, beträffande utskottets hemställan under A, av herrar *Strandberg* (m), *Annerås* (fp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att motionerna

a) I: 21 och II: 25,

b) I: 809 och II: 953,

samtliga såvitt de avsåge uttalande om reformarbete på företagsdemokratis område, måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anförts;

2, beträffande utskottets hemställan under B, av herrar *Annerås* (fp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna I: 21 och II: 25 överlämnades för beaktande till delegationen för försöksverksamhet med företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen och till utredningen angående försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati inom statsförvaltningen;

3, beträffande utskottets hemställan under C, av herrar *Strandberg*, *Brundin* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna I: 809 och II: 953 överlämnades för beaktande till delegationen för försöksverksamhet med företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen;

4, beträffande utskottets hemställan under D, av herrar *Annerås* (fp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under D hemställa, att riks-

dagen måtte med bifall till motionerna I: 21 och II: 25, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts rörande parlamentarisk representation i vissa utredningar;

5, beträffande utskottets hemställan under F, av herr *Börjesson* i Glömminge (cp) och herr *Stridsman* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort under F hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 808 och II: 951 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående företagsdemokrati i enlighet med vad reservanterna anförts;

6, beträffande utskottets hemställan under G, av herrar *Annerås* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 21 och II: 25, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående revision av aktiebolagslagen m. m. i enlighet med vad reservanterna anförts;

7, beträffande utskottets hemställan under H, av herrar *Annerås* (fp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under H hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 21 och II: 25, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande beslutanderätt för företagsnämnd inom den kommunala sektorn i enlighet med vad reservanterna anförts.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 70 behandlas bl. a. en partimotion, nämligen I: 809 och II: 953,

från moderata samlingspartiet. I motionen har redovisats partiets syn på frågan om en fördjupad företagsdemokrati.

Jag tänker inte uppehålla mig länge vid detta spörsmål, men jag vill bara omnämna en fråga som kanske ligger litet grand vid sidan av den allfarväg som företagsdemokratidebatten brukar följa. Det gäller här behovet av att på olika sätt försöka möjliggöra för människor att i arbetslivet nå ett förverkligande av sig själva genom att konkret få tillfälle att utnyttja sin förmåga och sina anlag. För detta krävs en betydande ytterligare satsning på den interna företagsutbildningen. Men vi pekar här på något som jag tycker har fallit bort i debatten i övrigt, och det är behovet av att just för att nå detta mål bygga upp ett vidgat samarbete mellan samhällets vuxenutbildning och företagens internutbildning.

Samtliga motioner som har väckts i denna fråga har av utskottet remitterats bl. a. till arbetsmarknadens organisationer. Dessa organisationer är mycket samstämmiga i sina yttranden. De redovisar, vilket också framgår av utlåtandet, att det händer verkligt mycket på just detta område för närvarande. Det händer mycket i form av forskning och experiment runt om ute i vårt näringsliv, och det är en verksamhet som stöds av samtliga involverade parter på arbetsmarknaden.

Reservationer markerar som regel att det finns delade meningar, men så är det egentligen inte i det här fallet. Behandlingen i utskottet visar ganska klart att det inte föreligger någon åsiktsskillnad mellan partierna i denna fråga. Partierna har vinklat frågan litet olika och angripit den från olika utgångspunkter. Vi har olika vokabulär, men uppfattningen om allt det väsentliga i den här frågan är entydig. Egentligen skulle det enligt mitt förmenande inte ha behövts några reservationer, men nu blev det på det sättet att yrkanden som framförts i partimotioner ansågs be-

höva föras fram också i form av reservationer. Jag tror inte att det tjänar saken, utan det hade tjänat saken mera om vi lyckats med de allvarliga försök som gjordes till en sammanskrivning i det här mycket betydelsefulla ärendet. Jag är personligen besviken över att det inte lyckades, ty för mig framstår den här frågan som en av de allra mest väsentliga vi har att syssla med inom hela arbetslivet.

Herr talman! I det läge som uppkommit där det nu alltså finns en rad reservationer, ser jag mig föranlåten att yrka bifall till reservationerna 1 och 3.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! I vår partimotion angående företagsdemokratien framhålles att målet för en fördjupad arbetsdemokrati är god arbetstillfredsställelse, förbättrad produktivitet och ökad spridning av inflytandet i företagen. De faktiska kunskaperna om hur olika arbetsdemokratiska former utfaller är begränsade. En grundläggande uppgift blir därför, som vi ser det, att snabbt få till stånd omfattande försök med olika arbetsdemokratiska modeller i olika typer av verksamhet och att noga följa och värdera dessa försök. Vi presenterar en skiss till en första etapp i ett arbetsdemokratiskt program, och den rymmer förslag som berör de anställdas insyn, inflytande och medbestämmande på olika nivåer i företag och förvaltning. De organisatoriska förändringar som dessa arbetsdemokratiska reformkrav aktualiserar gäller i praktiken främst de stora och medelstora företagen.

Sammanfattningsvis avser förslagen i vår motion i första hand följande områden:

1. Företagsnämndsverksamheten vidareutvecklas. Möjligheterna att tillsätta arbetsutskott och undernämnder bör tillvaratas i full utsträckning. Rätten att delegera vissa beslutsfunktioner inom

Ang. företagsdemokrati

en given ekonomisk ram till nämnderna är av stor betydelse.

2. Försöken med självstyrande grupper bör ges en vid omfattning. Inte minst inom den offentliga förvaltningen kan denna form vara viktig och riktig.

3. Experiment med styrelserepresentation för de anställda bör breddas och vidareutvecklas. Vidare bör revision av aktiebolagslagen i ett något längre perspektiv bli aktuell för att reglera formerna för arbetstagarpartens medbestämmande.

Demokratiseringen av näringslivet och förvaltningen syftar i första hand till att ge de anställda ett ökat inflytande över de företag, verk eller institutioner som de arbetar i samt över den egna arbetsmiljön. Denna strävan behöver inte alls stå i motsatsställning till kravet på effektivitet. Tvärtom är det troligt att de anställda skulle få större intresse för sina arbetsuppgifter i och med att de fick mer att säga till om. Det har också ett värde i sig att människorna får rätt att själva medverka vid utformningen av den egna arbetssituationen. På så vis stärks även förtroendet och ansvaret för den politiska demokratin, vilket gör det än svårare att hota våra grundläggande fri- och rättigheter. För oss i folkpartiet står det klart att de anställda har de största möjligheterna till ökat medbestämmande inom ramen för en decentraliserad blandekonomi.

Kraven på demokratisering gäller arbetet både i verkstäder och på kontor. Inte heller spelar det i detta sammanhang någon roll om arbetsgivarna är enskilda aktieägare, stat eller kommun. Demokratikravet har giltighet överallt där anställda och ledning skall samverka för att nå vissa mål. Eftersom begreppet företagsdemokrati är alltför begränsat och lätt leder tanken enbart till de traditionella företagen har vi fört fram benämningen arbetsdemokrati. Detta begrepp har en vidare mening och har valts för att betona att frågan om de anställdas insyn, inflytande och medbe-

stämmande i princip gäller alla typer av verksamhet.

Utskottsmajoriteten framför som sin syn när det gäller begreppet "arbetsdemokrati" att termen företagsdemokrati för dagen används även beträffande verksamhetsgrenar utanför näringslivet och väljer därför att här tala om företagsdemokrati men framhåller att detta inte avser att gälla blott vissa delar av arbetsmarknaden. När det gäller vårt förslag att riksdagen skall göra ett programuttalande av innebörd att reformarbetet på företagsdemokratins område bör intensifieras inom alla arbetsmarknadssektorer, ställer sig utskottsmajoriteten negativ till detta och anser det inte motiverat att riksdagen gör ett allmänt uttalande som inte riktar sig till någon viss adressat och inte ger anvisning om särskilda insatser från statens sida. Men samtidigt framhålles att detta inte får uppfattas som ett utslag av bristande intresse för åtgärder som kan främja företagsdemokratien.

Utskottsmajoriteten kan vidare inte ställa sig bakom de i motionen förekommande allmänpolitiska uttalandena om ett spänningsförhållande mellan företagsdemokrati och statligt ägande, men vi anser att arbetsdemokratien fördjupas bäst i ett marknadsekonomiskt system, där företagen i princip fungerar som självständiga och självstyrande enheter inom den generella ekonomiska politik som statsmakterna och kommunerna drar upp. Vår begäran om att utöka de två utredningar, som sysslar med frågor om företagsdemokratien inom den statliga sektorn, med företrädare för de politiska partierna avstyrks.

Slutligen avvisas vårt förslag med begäran om utredning med mera begränsat syfte. Så snart försöksverksamheten med styrelserepresentation för de anställda givit tillräcklig erfarenhet, bör enligt vår mening en utredning med företrädare för de politiska partierna och för arbetsmarknadens parter till sättas med uppgift att lägga fram förslag till kodifiering av partsrepresenta-

tion i aktiebolagslagen och eventuellt annan lagstiftning.

Sammanfattningsvis kan sägas att utskottsmajoriteten i dagens läge inte vill rekommendera åtgärder som bryter mot den av organisationerna angivna principen att statsmakterna skall lämna åt arbetsmarknadens parter att ta det huvudsakliga ansvaret för fortsatt reformverksamhet på företagsdemokratins område.

Utskottet har berett huvudorganisationerna tillfälle att yttra sig över de till utskottet hänvisade motionerna på företagsdemokratins område. Samtliga avvisar tanken att statsmakterna skulle ingripa på detta område med en allmän utredningsverksamhet som går utöver den vari staten som arbetsgivare har anledning att engagera sig. Man framhåller vidare att parterna inom de olika arbetsmarknadssektorerna ägnar stort intresse åt sådan reformverksamhet.

Vi delar helt uppfattningen att detta i väsentlig grad är problem som måste lösas i positivt samverkan mellan parterna på arbetsmarknaden. Men vi kan inte komma ifrån att också politikerna har ett ansvar för att vidga förståelsen för arbetsdemokratins värde och för att förbättra förutsättningarna för en fördjupning av de anställdas insyn, inflytande och medbestämmande i de verksamheter där de utför sitt arbete.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4, 6 och 7.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det är väl ganska naturligt att de stora problem som diskuteras ute i samhället återspeglas i form av motioner i riksdagen. Så är också fallet i denna fråga. Här föreligger till behandling tre partimotioner och en enskild motion. Först, herr talman, några ord om den enskilda motionen som jag och herr Ernst Olsson står för.

I denna motion framhålls att det är angeläget att få till stånd en förbättrad

Ang. företagsdemokrati

företagsdemokrati så att mannen på verkstadsgolvet verkligen också känner samhörighet med företaget. Man trodde väl — som det sägs i motionen — att de statliga företagen skulle framstå som höga föredömen då det gäller företagsdemokrati, men det uttrycks tvivel om att så är fallet. Man trodde väl också att Sverige skulle vara ett föregångsland på detta område, men tydligen har andra länder kommit längre. Vårt grannland Norge och det fjärran belägna Japan har väl båda på sitt område kommit längre. I Norge har man haft goda erfarenheter av de självstyrande grupperna, och i Japan tycks helt allmänt solidariteten med det egna företaget på många håll skapa familjesammanhållning med företaget där man arbetar.

Yrkandet i motionen utmynnar i en hemställan om en förutsättningslös parlamentarisk utredning om olika former av företagsdemokrati. Utskottet säger att denna motion går längre än alla övriga och avstyrker densamma.

Eftersom inte någon av utskottets ledamöter har velat understödja motionen ens i form av en reservation, avser jag inte, herr talman, att yrka bifall till denna motion.

Då av någon anledning någon representant för centerpartiet i första kammaren tydligen inte har varit med vid behandlingen av detta ärende, har det fallit på min lott att redogöra för centerpartiets uppfattning i den här frågan.

Centerpartiet hade i frågan en partimotion redan år 1967 och har i olika sammanhang vid riksdagarna 1968 och 1968 återkommit med tankar omkring en fördjupning av företagsdemokratien.

I motionen till 1970 års riksdag framhåller centerpartiet att vi är medvetna om att denna fråga får betraktas som en facklig fråga som skall handläggas av arbetsmarknadens parter. Vi anser det önskvärt att frågan skall kunna lösas utan lagstiftning.

Emellertid anser centern att det inte minst sedan försöksverksamhet med företagsdemokrati påbörjats i statliga ak-

Ang. företagsdemokrati

tiebolag och förvaltningar finns skäl att anta att många problem som hittills hindrat en snabbare utveckling på detta område nu skall bli bättre belysta. Vi antyder att de senare årens erfarenheter pekar på att de anställda i de statliga företagen, åtminstone för närvarande, inte har bättre möjligheter att påverka förhållandena på den egna arbetsplatsen och skaffa sig informationer om företagsledningens planer för framtiden än de anställda i privata företag har. Vi hävdar att den grundläggande motiveringen för demokrati i företagen är densamma som för demokrati i samhället i övrigt. Vi anser att värdet av en utbyggd företagsdemokrati ligger inte bara i den enskilde individens ökade tillfredsställelse med arbetet utan också i att samhällets produktiva resurser blir bättre utnyttjade samt att sådana egenskaper hos individen som initiativkraft, ansvarskänsla och strävan efter kunskap kan tas till vara på ett bättre sätt.

Men även i själva samhällsutvecklingen ligger ett ökat krav på mer inflytande för de anställda. Det har skett grundläggande förändringar, t. ex. de tekniska framstegen och specialiseringen. Antalet storföretag har ökat och det har blivit en ökad rörlighet. Även själva arbetsuppgifterna har förändrats. Den industriella miljön och de sociala relationerna på arbetsplatsen har ändrat karaktär.

Allt detta är ting, anser vi, som ger anledning att ytterligare fundera på en ökad företagsdemokrati. Det gäller alltså, anser vi i centerpartiet, att bryta den sociala isoleringen på alla plan. De anställda bör få medverka på alla beslutsnivåer i företagen. Jag använder ordet företag, fastän det är självklart att även institutioner och samhällsorgan, som inte kan betraktas direkt som företag, har motsvarande problem.

Jag har personlig erfarenhet av kommunala organ med ett betydande antal anställda. Jag har också personlig erfarenhet av arbete i en företagsnämnd i

ett företag av storleksordningen 300—400 anställda. Utifrån dessa erfarenheter anser jag det viktigt att understryka vad som i partimotionen ansetts angeläget i fråga om inriktningen på strävandena att fördjupa företagsdemokratien.

Många saker förefaller naturliga som utgångspunkter för det fortsatta praktiska arbete, som för närvarande bedrivs i företagsnämnderna. Men därutöver bör man i första hand göra ytterligare försök med arbetstagarrepresentation i företagsstyrelserna, en öppnare redovisning av företagets ekonomiska förhållanden samt en utbyggd forskning om den sociala och psykiska anpassningen på arbetsplatsen, enligt centerpartiets uppfattning i denna partimotion.

Vi hävdar till sist att det har ägnats stor uppmärksamhet på olika håll åt dessa problem samt att en omfattande forsknings- och försöksverksamhet bedrivs i både arbetsmarknadsparternas och statsmakternas regi.

Vi anför emellertid: "Det är enligt vår mening angeläget att dessa insatser kan samordnas och ställas samman med planerade samhälleliga åtgärder i fråga om lagstiftning, ändringar i socialförsäkringssystemet osv. Denna samordningsuppgift bör enligt vår mening anförtros åt en statlig utredning, där representanter för arbetsmarknadens parter och de politiska partierna ingår. Tillsättandet av en sådan utredning skulle också underlätta att snabbt föra ut de erfarenheter som forskare, arbetsledare, myndigheter och andra successivt vinner."

Yrkandet i partimotionen går alltså ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning med representanter för de politiska partierna och arbetsmarknadens parter skulle tillsättas i syfte att samordna forskningsinsatser och andra åtgärder som kan leda till en fördjupad företagsdemokrati.

Bankoutskottet har i sitt utlåtande nr 70, sedan man remitterat samtliga

Ang. företagsdemokrati

motioner till framför allt arbetsmarknadens parter, yrkat avslag på motionerna. I motiveringen för detta avslagsyrkande anför utskottet att det är angeläget att arbetsmarknadens parter, som enligt utskottets mening är starkt inriktade på att lösa dessa bekymmer, får fortsätta att göra detta utan inblandning från statsmakternas sida. Utöver att staten som arbetsgivare självfallet också deltar i lösningen av dessa problem skall statsmakterna enligt utskottets mening icke träda in i sammanhanget.

Vi har i centerpartiet ansett att det kan bli nödvändigt att statsmakterna gör vissa uttalanden och framhåller vissa önskemål. Det är nödvändigt att också så småningom företa vissa lagändringar, bl. a. i aktiebolagslagen. Men vi har i vår motion i år särskilt velat understryka det angelägna i att man får statsmakterna med såsom en part när det gäller att utreda verkan av den försöksverksamhet som pågår.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 5 och 6.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Föreliggande motioner, som redovisas i bankoutskottets utlåtande nr 70, har av arbetsmarknadens parter enhälligt och entydigt avstyrkts. TCO går så långt i sitt yttrande beträffande motionerna I: 21 och II: 25 att man betraktar dem som uttryck för kritik mot utredningarna för att deras arbete inte skulle ha bedrivits tillräckligt effektivt. Det säger allt, tycker jag, om vad arbetsmarknadens parter anser om motionerna i detta sammanhang.

Herr Brundin var besviken över att vi i utskottet inte hade lyckats skriva ihop oss. Ansvaret för det vilar helt på folkpartiet, som till varje pris skulle ha fram denna fråga till debatt och också till varje pris skulle reservera sig.

I vad som anförts här av de olika talarna finns ingenting nytt. Arbetsmark-

nadens parter känner till alla dessa problem och arbetar också effektivt med dem. Det finns ingen anledning för statsmakterna att i detta avseende göra någonting annat än att avvakta de resultat som arbetsmarknadens parter kan åstadkomma. Anser sedan arbetsmarknadens parter att de behöver statsmakternas stöd, skall de naturligtvis få det. Men till dess kan vi gott lugna oss och låta arbetsmarknadens parter lösa dessa frågor. Det är de som har sakkunskapen och som vet hur sådana frågor skall handläggas.

Herr talman! Då jag inte har någonting nytt att tillägga utöver vad remissinstanserna har sagt, ber jag att få hänvisa till deras yttranden och till bankoutskottets utförliga redovisning för vad som skett och sker på detta område. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om *punkten A*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att den av herr Strandberg m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen skulle godkännas.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Brundin begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 70 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. företagsdemokrati

Vinner Nej, godkännes den av herr Strandberg m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Brundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;
Nej — 55.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten B* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Annerås* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Annerås* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 70 punkten B, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Annerås* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en bör-

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Annerås* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;
Nej — 35.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå gjordes i enlighet med de rörande *punkten C* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Strandberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å *punkten D*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar *Annerås* och *Hyltander* vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Annerås* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 70 punkten D, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar *Annerås* och

Ang. företagsdemokrati

Hyltander vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På gjord proposition bifölls härpå utskottets hemställan i *punkten E*.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de angående *punkten F* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Börjesson i Glömminge och herr Stridsman vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svanström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 70 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Börjesson i Glömminge och herr Stridsman vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svanström* begärde rösträkning, verkställdes nu vote-

ring medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 14.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten G* gjorde herr talmannen nu propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Annerås m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Annerås* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 70 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Annerås m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Annerås* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 36.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar

Slutligen gjordes i enlighet med de beträffande *punkten H* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Annerås och Hylltander vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 89, i anledning av motioner om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 35, av herr *Werner*, samt II: 35, av herr *Hermansson m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla om utredning och förslag till lag, som enligt i motionerna anförda synpunkter förhindrade giltigheten av bestämmelser av typen paragraf 32 i Svenska arbetsgivarföreningens stadgar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 35 och II: 35 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! I ett avseende är jag helt överens med innehållet i utskottets utlåtande, nämligen i fråga om beskrivningen av vem som har bestämmanderätten i företagen. I utlåtandet står nämligen: "Bestämmanderätten kan härledas ur äganderätten. Den som är ägare till ett produktionsmedel får också bestämma hur det skall användas. På denna bas vilar näringslivets uppbyggnad." Rubriken över ett sådant stycke är given: Sådan är kapitalismen.

Vidare står det i utlåtandet att "den i § 32 angivna principen att arbetsgivaren själv äger bestämma över sitt företag och avgöra vem som skall vara anställd där ger uttryck för en av grundsatserna för den rättsliga regleringen mellan arbetsgivare och arbetstagare".

Detta har också fastslagits av arbetsdomstolen oavsett om det står inskrivet i avtal eller inte. Paragrafen har i realiteten getts verkan av lag. Det är ett uttryck för att arbetsdomstolen utvecklat ett regelsystem som konserverat de förhållanden som rådde på svensk arbetsmarknad i slutet av 1920-talet och det tänkesätt om arbetarens lydnad gentemot arbetsgivaren som vid det tillfället endast den organiserade arbetarrörelsen reagerade emot.

På samma sätt som när andra lagutskottet behandlade frågan om ändringar i kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol försöker utskottet också i detta utlåtande ge sken av att det på den svenska arbetsmarknaden finns en jämställdhet i form av två likvärdiga parter som har att förhandla om olika frågor på lika villkor. Det är där min uppfattning skiljer sig från den samförståndsideoologi inom blandekonomin ram som socialdemokraterna tillsammans med de borgerliga representanterna i utskottet gett uttryck för både i detta utlåtande och i det jag nyss nämnde.

Någon jämställdhet i dessa frågor existerar inte, eftersom arbetsgivaren i kraft av ett ägandeförhållande leder och fördelar arbetet, anställer och avskedar. Det är ett uttryck för de rådande klassförhållandena, och det går inte att ställa lagar ovanför olika klassintressen.

Den nuvarande kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol tillsammans med bestämmelser av typ § 32 och verkningarna av denna paragraf fungerar som ett skydd för klassamhället och arbetsgivarnas envælde i företagen. Dessa lagar är stödjepunkter för arbetsgivarna i deras strävan att ge sken av att deras övermakt har rättslig grund.

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar

Frågor om ökad anställningstrygghet och frågor om företagsdemokrati kan aldrig lösas så länge nuvarande lagar och bestämmelser finns kvar.

Paragraf 32 klargör hur Arbetsgivareföreningen vill fastslå arbetsgivarens suveräna maktposition inom företagen. Sådana frågor får det inte avtalas om, utan på grundval av detta stadgande är beslutanderätten förbehållen kapitalägaren-arbetsgivaren. Från arbetsgivarhåll har hittills rests ett benhårt motstånd mot att revidera stadgarna på denna punkt. Vi har i vår motion citerat den intressanta turnering som gjorts i tidningen "Statsanställd", nr 31 1969, i en ledarartikel om arbetsplatsdemokratin.

"Föredrar arbetsgivarna att rida spärr mot en nödvändig utveckling finns det utöver lagstiftningshotet ytterligare en verksam påtryckningsåtgärd. Ingenting kan hindra en LO-kongress att efter mönster från Arbetsgivareföreningen formulera ett stadgekrav innebärande att till LO ansluten organisation inte får träffa kollektivavtal med arbetsgivareorganisationen med mindre än att arbetarnas inflytande på ett avgörande sätt är fastställt när det gäller antagning och avskedande samt i fråga om ledning och fördelning av arbetskraften."

Det kan naturligtvis spekuleras över vad som skulle hända om båda parter i sina stadgar stipulerade vad kollektivavtal får och inte får innehålla. För vår del anser vi det vara avgörande att § 32 avskaffas, eftersom den gynnar kapitalägaren-arbetsgivaren och bevarar dennes envælde inom företaget. Här står olika klassintressen mot varandra, och vår grundval är de anställdas intressen.

Avgörande för att avskaffa § 32 är naturligtvis den aktivitet och rörelse som kan utvecklas av löntagarna och deras organisationer, och där finns i dag en majoritet som anser att § 32 bör slopas. Detta har kommit till uttryck under den gångna vinterns strejkrörelse och inte minst vid förberedelsen till årets

avtalsrörelse, där kravet nu reses att denna paragraf skall bort. Ja, till och med centerns partistämma har i somras uttalat sig för att § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar måste bort.

Nu säger utskottet att det i första hand ankommer på parterna på arbetsmarknaden att söka lösa frågan om lämplig ordning för fördelning av beslutsfunktionerna inom företagen, och utskottet anser det inte befogat att införa en reglering av det slag som motionärerna begär.

Mot bakgrund av vad jag har anfört kan jag icke dela utskottets övertro på att arbetsgivarparten skulle vara beredd att förhandla bort en av de hörnpelare som arbetsgivarna bygger de nuvarande maktförhållandena på. Det är förvånande att utskottet är enigt på denna punkt eftersom detta utlåtande naturligtvis tillfredsställer de partier som i olika sammanhang har en gemensam grundsyn med arbetsgivarparten. Vad som är särskilt förvånande är att de socialdemokratiska utskottsledamöterna kunnat sätta sina namn under detta utlåtande.

För vår del förordar vi en lagstiftning, som förklarar bestämmelser i avtalen av typ § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar, vilka förhindrar inflytande för de anställda över antagande och avskedande av personal, över rätten att ensidigt leda och fördela arbetet, ogiltiga.

När vi har förordat lagstiftning avseende på § 32 är vi på det klara med att det inte löser alla de problem som finns inom arbetslivet. Vi anser en översyn av hela den lagstiftning som reglerar den svenska arbetsrätten vara det väsentliga, men vi betraktar detta förslag som ett steg i den riktningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 35 och II: 35.

Herr GEIJER, ARNE, (s):

Herr talman! Den fråga som behandlas i detta utskottsutlåtande är av stor

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar

principiell räckvidd. Jag vill redan från början säga att det begränsas inte till vad som i motionen kallas § 32. Det gäller hela frågeställningen om den rättspraxis som tillämpas i svenskt arbetsliv och som har sitt ursprung i den lagstiftning som genomfördes 1928.

Hela den frågan diskuteras mycket livligt nu i det svenska samhället. Ofta möter man ungefär det resonemang som framkommer i motionen, nämligen att § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar bör utrensas.

Vi skall emellertid vara helt klara över att om man utrensar § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar, så utgör det ingen lösning av det problem som det här gäller. En sak är väl uppenbar, nämligen att § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar har överlevt sig själv. Den fyller inte den funktion nu som den var avsedd att fylla från början, ty det har skett väsentliga begränsningar av den paragrafens innebörd i de kollektivavtal som har träffats.

Men frågeställningen i ett vidare sammanhang är, vilken rättsordning som skall finnas på svensk arbetsmarknad. De lagar som nu reglerar dessa förhållanden, lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol, i någon mån även lagen om föreningsrätt, är som jag ser det mogna för en översyn. Lagstiftningen, som tillkom för över 40 år sedan, präglas naturligtvis av den tidens samhällssyn och rättsuppfattning och av hur man då bedömde att arbetsplatsens relationer skulle vara uppbyggda. En översyn är därför på tiden. Jag vill nämna att vi inom fackföreningsrörelsen har ett arbete på gång, som innebär att vi i början av 1971 kommer att presentera ett förslag och även motiveringar för en översyn av den lagstiftning som det här är fråga om.

Jag vill understryka att den rättspraxis som har utvecklat sedan dessa lagar kom till sannolikt — jag säger sannolikt därför att man inte kan leda detta direkt i bevis — går längre än vad som ursprungligen var avsikten. Fram-

stående jurister hävdar emellertid att uttolkningen av denna lagstiftning har gått längre än vad som ligger i den egentliga lagstiftningen. Den arbetsdomstol som hade att avkunna de första domarna — ofta domar och utslag av principiell räckvidd — gick mycket långt då det gällde att fastställa gränserna för parternas agerande i tvistemål på arbetsplatsen. Dessa domar, som avkunnades på ett tidigt stadium, har sedan blivit prejudicerande. När tvistefrågor i dag uppstår som hänskjuts till prövning i arbetsdomstolen, går det så till att arbetsdomstolen granskar sina gamla prejudikat och avkunnar ett domstolsutslag med ledning av dem. Detta utslag strider i många fall väsentligt emot den rättsuppfattning som i dag råder i det svenska samhället.

Lagstiftningen har också i väsentliga avseenden den egenheten, att den ger arbetsgivarparten ett företräde då det gäller agerande på det lokala planet. Det råder inte någon klar jämställdhet mellan parterna i tvistefrågor som uppkommer på arbetsplatsen. En översyn av lagstiftningen är därför motiverad, och vi kommer även att föra fram förslag härom.

Att som här i motionen yrkas genom lagstiftning förbjuda § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar är emellertid att så att säga göra saken litet för enkel för sig, ty vi löser inte problemet på detta sätt. Jag kan som upplysning nämna att det i vårt största kollektivavtal på svensk arbetsmarknad aldrig funnits någon anteckning eller skrivning som innebär att § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar skall tillämpas inom det berörda avtalsområdet. Men på grund av den rättspraxis som har utvecklats sig och genom Arbetsdomstolens domar har § 32 ändå kommit att få giltighet även på områden där § 32 aldrig införts i kollektivavtalet.

Jag vill alltså se denna fråga i ett vidare sammanhang och menar att problemet beträffande § 32, som har överlevt sig själv, bör lösas i anslutning till

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar

en översyn av lagstiftningen på detta område. Det blir nämligen i det sammanhanget också aktuellt att ta upp frågan om § 32, som är en bestämmelse i en enskild organisations stadgar och som vi här i riksdagen icke så enkelt som motionärerna tänkt sig kan ta upp till behandling. Jag kan därför för min del inte stödja motionärerna.

Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Herr Werner återopade speciellt de tre sista raderna i andra lagutskottets utlåtande, och jag tyckte att han därvid utelämnade ett väsentligt ord när han citerade. Utskottet säger följande: "Mot bakgrund av vad ovan redovisats kan det inte anses befogat att nu införa en reglering av det slag motionärerna begär." Herr Werner utelämnade ordet "nu", när han återgav vad utskottet anfört. Jag tycker att detta ord är ganska betydelsefullt med hänsyn till vad som har anförts om vad som pågår mellan parterna på arbetsmarknaden.

Detta ärende är i mycket stor utsträckning av samma karaktär som de frågor som behandlades i bankoutskottets utlåtande nr 70 som föregick detta ärendes behandling. Detta utlåtande avsåg företagsdemokratien inom företagen och en utbyggnad av det som hittills har uppnåtts på området. Även i bankoutskottets utlåtande redovisades åtgärder som vidtogs av arbetsmarknadens parter för att försöka få till stånd en ökad medbestämmanderätt inom företagen. Vid en remiss av detta ärende har arbetsmarknadens organisationer genomgående förklarat att de icke önskar en lagstiftning i dessa frågor utan först vill försöka lösa problemet avtalsvägen.

Motionärerna har, som herr Geijer redan erinrat om, begränsat sitt yrkande till att man skall vidta sådana åtgärder lagstiftningsvägen att § 32 i Arbets-

givareföreningens stadgar blir utan verkan.

Paragrafen sådan den återopas i kollektivavtalen finns angiven i utskottsutlåtandet på s. 2, där det står att med iakttagande av avtalets bestämmelser i övrigt äger arbetsgivaren rätt att leda och fördela arbetet, att fritt antaga och avskeda arbetare samt att använda arbetare oavsett om dessa är organiserade eller ej. Den paragrafen hade alldeles säkert en mycket stor betydelse för arbetsgivaren, när den intogs första gången 1906 efter en större arbetskonflikt, ty då var arbetsgivarna mera patroner ute på arbetsplatserna och bestämde själva faktiskt över allt som hörde samman med förhållandena där. Men det har ju skett en väsentlig uppmjukning under åren som har gått. Speciellt gäller det frågan om avskedande av arbetare, där man i varje fall kommit så långt att avskedanden inte skall ske utan angivande av skäl. Det har öppnats möjligheter till förhandlingar och till och med att centralt ta upp dessa frågor i den nämnd som finns med representanter för Arbetsgivareföreningen och LO, och jag tror att det finns någonting liknande vad beträffar Arbetsgivareföreningen och TCO.

Däremot är ju arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet eller att antaga arbetare inte alls reglerad, utöver § 32. Det gäller oavsett om den av mig nämnda bestämmelsen finns intagen i avtalet eller det inte finns någon bestämmelse alls. Arbetsdomstolen har tolkat saken på precis samma sätt: arbetsgivaren har rätt att leda och fördela arbetet och att antaga och avskeda arbetare. Blir det tvist härom, står den rätten kvar, oavsett om bestämmelsen finns i avtalet eller det inte finns någonting angivet. Skall ärendet behandlas på annat sätt, måste det finnas en överenskommelse mellan parterna om hur dessa frågor skall avgöras.

Här kommer vi in på det som ligger bakom de motionsyrkanden som behandlats i andra lagutskottets utlåtande

Om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar

nr 70, vilket nyligen föredrogs, nämligen ett utökat inflytande för de anställda i beslutsinstanserna. Det fanns en motion i vilken påyrkades möjligheter att fatta beslut i företagsnämnderna. Detta saknas i de motioner som behandlas i utskottets utlåtande nr 89. Det är, som herr Geijer har sagt, ingen lösning, om det inte blir något annat resultat av lagstiftningen än att man bara konstaterar att Arbetsgivareföreningens § 32 är utan verkan. Kvar står då att frågorna är oreglerade. Kommer ett fall under domstols prövning, blir utslaget antagligen, såvida ingen överenskommelse om någonting annat träffats, att eftersom det inte finns någon annan part som kan åtaga sig att leda och fördela arbetet, så är det självklart att arbetsgivaren är den som handlägger sådana frågor. Jag tror också att man i regel utan invändning accepterar att arbetsgivaren har att antaga arbetare. Möjligen kan man i vissa fall, när det råder stor arbetslöshet eller det har träffats en överenskommelse om viss företrädesrätt till arbete, ta upp förhandlingar även om antagande av arbetare. Eljest rör sig väl de flesta tvisterna om arbetare som avskedas utan angivande av skäl för avskedandet eller utan angivande av sådana skäl som arbetarparten finner godtagbara.

Herr talman! Med hänsyn till vad utskottet har anfört och vad jag här har sagt såsom komplettering hemställer jag om bifall till utskottets utlåtande.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Det är riktigt att ett förbud mot paragrafer av typ § 32 inte i ett slag löser alla problem om inflytande och medbestämmanderätt på arbetsplatserna, men den paragrafen och verkningarna av den är ändå ett hinder för utvecklande av en verklig företagsdemokrati. Det mest orimliga är att en partsorganisations stadgar på ett så avgörande sätt skall prägla rättsregler fastslagna av arbetsdomstolen, oavsett om

den rätt arbetsgivaren kräver står inskriven i avtal eller inte. Det förbund som herr Geijer åberopade, Metall, har inte den paragrafen inskriven i sitt kollektivavtal, men ändå känner Metall verkningarna av denna praxis och de regler som har utvecklats. Det är därför inte förvånande att Metall är ett av de förbund här i landet där man utvecklar den största aktiviteten för att få bort sådana här paragrafer och verkningarna av dessa. Att kräva lagstiftning är inte något särskilt exklusivt förslag från vår sida. Till Metalls kongress förra året hade avlämnats en motion från Metall ettan i Stockholm med samma yrkande som i vår motion. Därvid anfördes såsom motivering att många års erfarenheter har givit vid handen att lagstiftning var det enda realistiska på grund av arbetsgivarens motstånd.

I Metallarbetaren i februari detta år redovisar Metallettan i Stockholm sina synpunkter på de arbetsrättsliga frågorna. Metallettan framhåller bl. a. att den rättsregel som har blivit följd av arbetsdomstolens domar 1932 och 1933, vilka slog fast att arbetsgivarens rätt att fritt anställa och avskeda arbetare samt leda och fördela arbetet, styr — oavsett om denna rätt står inskriven i avtal eller inte — den svenska arbetsrätten. Metallettan hävdar också att denna rättsregel inte bara har givit arbetsgivaren ensidig rätt att avskeda vem han vill och leda och fördela arbetet. Den har också givit honom rätt att leda och fördela förhandlingarna. Följande exempel gavs, vilket jag vill citera:

”Arbetsgivaren beslutar med stöd av paragraf 32 ensidigt om en omläggning av lönesystemet. Omläggningen innebär en lönesänkning för arbetarna med 1—2 kronor i timmen. När fackföreningen begär förhandlingar med anledning av detta börjar arbetsgivaren att ’åka skridsko’ i månader med hänvisning till paragraf 32.”

Flera exempel kunde anföras, men gemensamt är att man vänder sig emot gällande arbetsrättslagstiftning och do-

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

mar som har fällt av arbetsdomstolen för 30—40 år sedan och som helt och hållet bygger på Arbetsgivareföreningens § 32. Denna paragraf saknar i dag förankring i det svenska folkets rättsmedvetande, eftersom den rättspraxis som har utbildats ensidigt gynnar arbetsgivaren.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274), m. m., jämte motioner.

Genom en den 23 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 164, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),

2) lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275).

I propositionen hade föreslagits vissa ändringar i stats- och kommunaltjänstemannalagarna. Ändringarna innebure, att anställningsvillkoren för de offentliga tjänstemännen i ökad omfattning skulle kunna bli föremål för avtal. Det föresloges sålunda, att allmänna frågor om arbetstidens förläggning skulle göras avtalsbara.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande motioner:

1) de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 61, av herr *Werner*, och II: 74, av herr *Hermansson m. fl.*, om upphävande i statstjänstemannalagen av motsvarigheten till § 32 i SAF:s stadgar;

2) de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 1321, av herr *Peterson, Eric*, samt II: 1538, av herrar *Mundebo* och *Sjöholm*; även som

3) den i anledning av propositionen väckta motionen II: 1539, av herr *Åkerlind*.

I motionerna I: 61 och II: 74 hade yrkats, att förbudet att träffa avtal i vissa frågor skulle slopas och att därför 3 § i statstjänstemannalagen i sin helhet skulle upphävas.

I motionerna I: 1321 och II: 1538 samt motionen II: 1539 hade anhållits, att det avtalsbara området måtte utsträckas utöver propositionens förslag till att omfatta frågan om rätt till annan ledighet än semester.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 61 och II: 74, samt

B. att riksdagen med avslag på motionerna

1) I: 1321 och II: 1538 samt

2) motionen II: 1539,

mätte bifalla propositionen 1970: 164.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Österdahl* (fp), *Andreasson* (cp), *Blomquist* (m), *Gustavsson* i Alvesta (cp), *Åkerlind* (m) och *Romanus* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 1321 och II: 1538 samt motionen II: 1539

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

ävensom med förklaring att viss ändring borde vidtas i lagförslagen — antaga dessa i den lydelse, som angivits i reservationen.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Vi har tidigare i dag i samband med bankoutskottets utlåtande och även beträffande det senaste ärendet fört en ganska omfattande debatt om de anställdas inflytande. Jag har därför ingen anledning att åter ta upp denna fråga från principiell synpunkt. Men när man diskuterar företagsdemokrati, arbetsdemokrati och andra ärenden som rör den anställdes ställning på arbetsplatsen, är ju förhandlingsrätten den primära och grundläggande förutsättningen för att anställda och deras organisationer verkligen skall kunna agera och ta initiativ för att förbättra de anställdas ställning. Hur skulle läget vara i dag, om vi inte hade lagen om förenings- och förhandlingsrätt?

Det ärende, som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 88, gäller just frågan om de offentliganställda tjänstemännens rätt att förhandla och teckna avtal.

När 1965 års förhandlingsrättsreform kom till så gjordes vissa inskränkningar i rätten att teckna kollektivavtal. Dessa begränsningar finns intagna i 3 § statstjänstemannalagen och i 2 § kommunaltjänstemannalagen. I sak går de ut på att myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten, arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester inte får bli föremål för avtal och förhandling. Denna bestämmelse innebär sålunda ett undantag från den fria förhandlingsrätten, vilket drabbar de offentliga tjänstemännen. Någon sådan begränsning föreligger inte för övriga arbetstagare enligt 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt.

Man kan fråga, varför inskränkningar av detta slag görs just när det gäller vissa tjänstemannakategorier. Hyser man från statsmakternas sida speciellt

misstroende mot dessa tjänstemäns och deras organisationers förmåga att ta ansvar för att de samhällsorgan som de arbetar i skall kunna fullgöra sina viktiga funktioner? Om så är förhållandet, är enligt min mening detta misstroende helt omotiverat.

När i våras den nya arbetstidslagen beslutades så intogs i dess 3 § just att undantag från lagens tillämpningsområde fick göras genom kollektivavtal. Förhandlingar om arbetstidens förläggning ingick också som en viktig förutsättning i den nya lagen med hänsyn till de begränsningsperioder som infördes och som förutsatte att avtal skulle kunna träffas om arbetstidens förläggning enligt den s. k. dispositiviteten i lagen. Här står begränsningen i förhandlingsrätten för de offentliga tjänstemännen i fråga om arbetstidens förläggning i bjärt kontrast mot vad som gäller för övriga tjänstemän. Statsrådet måste också i propositionen uttala att den s. k. dispositiviteten fullt ut skulle kunna utnyttjas också av de offentliga tjänstemännen. Utskottet uttalade dock att det var motiverat med en översyn av dessa bestämmelser i statstjänstemanna- och kommunaltjänstemannalagarna. Denna översyn är nu klar när det gäller det begränsade område som arbetstidslagen avser.

I den proposition, som nu behandlas, föreslås att bestämmelsen om förbud att förhandla om arbetstidens förläggning skall utgå ur de nämnda lagarna. Men kvar står dock bestämmelsen om inskränkning i rätten att förhandla om annan ledighet än semester. I begreppet annan ledighet ingår bl. a. rätt till ledighet för studier, för fackliga och politiska uppdrag, ledighet för barnsård och personliga ärenden såsom flyttning, anhörigs dop eller begravning m. m.

Några egentliga skäl för ett bibehållande av denna begränsning har inte utskottet kunnat anföra. Vi reserverar anser att det inte finns anledning att längre undanta sådan ledighet från det avtalsbara området. När det gäller de

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

ekonomiska villkor som utgår under annan ledighet föreligger redan avtalsrätt. Men när och hur den rätten skall utnyttjas får man endast ha överläggningar om, inte förhandlingar.

Herr talman! Den lagtext som vi fogat till vår reservation är exakt likalydande med den som fanns fogad till utskottsmajoritetens utlåtande då frågan om förhandlingsrätt för de offentliganställda tjänstemännen behandlades av riksdagen i maj 1965. Men utskottsmajoriteten och riksdagsmajoriteten hade inte då samma uppfattning. Utskottsmajoriteten, som ville slopa begränsningarna, utgjordes den gången av oppositionspartierna. Men regeringspartiet hade en annan uppfattning och drev igenom denna begränsning. I många mer eller mindre högtidliga sammanhang talar man från regeringens och regeringspartiets sida om ökat medinflytande för de anställda. Detta gäller särskilt dem som har sin sysselsättning på den privata arbetsmarknaden. Så snart man kommer in på frågan om utökad förhandlingsrätt för de statligt och kommunalt anställda är emellertid socialdemokraterna ganska passiva och ibland motsträviga, precis som i dag. De hänvisar till pågående utredningar och använder dem som motiv för att skjuta på ett ställningstagande tills vidare.

Såsom en av reservanterna, som tror på värdet av ett ökat medinflytande för de anställda på såväl den privata som den statliga och kommunala sidan, yrkar jag i dag bifall till den reservation som är fogad till utlåtandet. Jag tror nämligen att den utökade förhandlingsrätten och den ökning av individens inflytande på sin egen arbetsituation som den utvidgningen medför för de anställda liksom hittills i andra sammanhang kommer att nyttjas med ansvarskänsla och moderation och att någon risk därigenom inte uppstår för att de statliga och kommunala organens arbete skall försvåras eller förhindras.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Det är synd att statsrådet Löfberg, som i regeringen haft ansvaret för denna proposition, alldeles uppenbart inte har läst igenom vad hans regeringskollega justitieministern anförde här i kammaren den 19 maj 1965 när vi behandlade statstjänstemännens förhandlingsrätt. Statsrådet Geijer höll då ett fint och elegant anförande, som i dag kan utgöra en mycket god motive-ring för den reservation som finns fogad till utlåtandet. Hade statsrådet Löfberg läst det anförandet skulle vi kanske ha sluppit diskutera detta ärende — i varje fall om han hade tagit intryck av vad herr Geijer sade den gången.

Statsrådet Geijers anförande var, som jag sade, ett gott stöd för reservanterna och innehöll ett uttalande om lämpligheten av att utvidga statstjänstemännens förhandlingsrätt så att de skulle kunna förhandla både om arbetstidens förläggning och om annan ledighet än semester. Herr Geijer utredde det samband som i realiteten föreligger mellan olika förmåner som ligger inom det förhandlingsbara området och dessa speciella frågor som gäller ledighet för semester, arbetstidens förläggning etc. Till stöd för den ståndpunkt som herr Geijer den gången intog — och som jag i all blygsamhet stödde — kunde vi återropa uttalanden från arbetstagarorganisationer, LO, TCO och SACO, och dessutom konstatera att man på arbetsgivarsidan inte haft någonting att säga på denna punkt. Vi kunde också hänvisa till att arbetsdomstolens ordförande i sitt remissyttrande hade antytt att det förhandlingsbara området borde innefatta ledighet för havandeskap, barnsbörd och facklig verksamhet. På egen hand kunde vi tillfoga att det vore rimligt om man också fick förhandla om ledighet för studier, enskilda angelägenheter av vikt m. m.

Den föreliggande propositionen har emellertid inte utformats från dessa utgångspunkter. Vi får väl på visst sätt söka tröst i det uttalande som gjorts om

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

att förhandlingsutredningen skall fortsätta sitt arbete och fundera på om ytterligare förändringar i avgränsningen mellan det avtalsbara och icke avtalsbara området skall göras när det gäller de offentliganställdas anställnings- och arbetsvillkor. Detta ger emellertid inte mig någon särskild tillfredsställelse, och jag instämmer därför i herr Österdahls yrkande om bifall till reservationen.

Men det finns, herr talman, i propositionen en formulering som jag inte kan underlåta att stanna vid ett ögonblick. För säkerhets skull vill jag säga att jag inte är alldeles säker på om den nya formuleringen i den aktuella propositionen utgör en utvidgning i förhållande till vad som stod i den gamla förhandlingsrättspropositionen från 1965, en utvidgning som man på ett stillsamt sätt försöker smyga in. I den gamla propositionen hette det om undervisningsväsendet: "Fråga om skolårets längd och förläggning utgör ämne varom avtal ej må träffas." I den nya propositionen säger man följande: "Inom undervisningsväsendet gäller vad nu sagts bl. a. beträffande läsårets längd och förläggning, lovdagarnas antal och förläggning samt vilka veckodagar som undervisningen skall pågå." Som alla hör har vi här en mera preciserad formulering. Såvitt jag förstår har vi också en tolkning som kan innebära en utvidgning av det område som man inte får förhandla om.

Jag kan mycket väl tänka mig att en skicklig man, som i framtiden citerar propositionen på denna punkt, också kommer att säga att riksdagen har lämnat den utan invändning. Naturligtvis, herr talman, borde jag i ett sådant läge ställa ett yrkande som skulle utgöra en reaktion mot detta uttalande. Jag gör nu inte det, utan jag nöjer mig med att här inför kammaren tala om att jag har observerat tekniken — jag vill inte säga avsikten — och blivit en smula förstämmd.

I övrigt yrkar jag bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt varför herr Österdahl verkade så irriterad över utskottets förslag och över att man inte hade kunnat ta hänsyn till vad som framförts i de avlämnade motionerna.

Propositionens framläggande har väl i stor utsträckning påverkats av en framställning från andra lagutskottet i samband med behandlingen av förslaget till ny arbetstidslag. Vi konstaterade där att om dispositiviteten i lagen skulle kunna utnyttjas av de statsanställda, så var det nödvändigt att de hade förhandlingsrätt också beträffande arbetstidens förläggning. Visserligen kunde arbetsgivarna klara sig utan en sådan uppgörelse under förutsättning att de kunde ange skäl för förläggningen av arbetstiden på annat sätt än med 40 timmar i veckan. Arbetstiden måste då fördelas på i genomsnitt fyra veckor men inte längre tid.

Såväl statens järnvägar som posten hade i samband med behandlingen av frågorna i arbetstidsutredningen deklarerat att det inte fanns någon möjlighet att klara problemen inom ramen för arbetstidslagstiftningen, såvida man inte kunde utsträcka begränsningsperioden — den term som arbetstidsutredningen använder — utöver de fyra veckorna. Oftast behövdes sex veckor, men även ett kvartal och däröver förekom som begränsningsperiod, för att man skulle få en någorlunda förnuftig ordning beträffande arbetstid och fritid för de anställda. Det önskemål som andra lagutskottet har framställt i detta avseende har tillgodosetts i det föreliggande förslaget. Såväl inom statsförvaltningen som inom de kommunala institutionerna blir det förhandlingsrätt för de anställda även beträffande arbetstidens förläggning. Därigenom vinner man ju inte bara rätten att förhandla om tiderna för dem som har vanlig arbetstid. I dessa fall är det som regel på samma sätt som inom företagsamheten

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

i allmänhet, fem arbetsdagar i veckan och åtta timmars arbetsdag när 40-timmarsveckan är genomförd. Dessa regler gäller i stor utsträckning inom industrin.

Inom stats- och kommunalförvaltning har man däremot också verksamhet som pågår alla dagar i veckan och alla veckor under året. För att på ett förnuftigt sätt kunna få sammanhängande arbetstid och framför allt sammanhängande ledighet har man måst ta till längre perioder.

Jag kan inte tänka mig annat än att riksdagsledamöterna förstår att konsekvensen av möjligheterna att förhandla om arbetstidens förläggning är att man också löser frågan om fritiden och fridagarna under året. Det blir ju i samband med arbetstidens förläggning också klarlagt vilka fridagarna blir i en rullande periodisering av arbetstidsuttaget.

Det som kvarstår och som nu reserverna vill ha med är annan ledighet än fritiden och semestern. De nämner bl. a. ledighet för barnsörd. Den är ju redan lagligt reglerad. Det finns en laglig rätt till sex månaders ledighet från arbetet. Självfallet säger lagen inte någonting om ersättningen för denna ledighet. Det har parterna rätt att förhandla om. På den fria arbetsmarknaden kan de också förhandla om längre ledighet — det går kanske inte inom statsverket.

Man nämner vidare ledighet för fackligt arbete. Där har man numera i regel nått så långt att man också på den enskilda arbetsmarknaden har ledighet för den som sysslar med dessa angelägenheter på tider när han behöver det. Det är emellertid inte någon generell rätt. Ofta gäller överenskommelsen på den lokala arbetsplatsen just den som brukar syssla med detta.

Ledighet för studier är det väl inte klart med på den enskilda arbetsmarknaden än. Frågan om vuxenstudier har kommit upp under senare tid, och vi har väl inte helt nått därhän att det

finns en garanterad ledighet för en anställd, i varje fall om det gäller tider som passar honom. Ofta är ju rätten till ledighet förknippad med att ledigheten skall tas ut på en tid då det blir minsta olägenhet för produktionen. I såväl propositionen som i utskottets utlåtande anges att en utredning är tillsatt som bl. a. sysslar med dessa frågor, som regleras i statstjänstemannalagens 3 § och kommunaltjänstemannalagens 2 §. Utredningen har att försöka komma fram till någonting som kunde innebära ett slopande av dessa paragrafer. Jag tror att det är möjligt.

Hade man aldrig tagit upp dem, hade det förmodligen inte blivit någon tvist i de frågor som måste lösas på ett visst redan på förhand klarlagt sätt. Jag har aldrig hört att man tvistat inom kommunikationsväsendet om nödvändigheten av att tågen går dygnet runt alla dagar i veckan och att det måste finnas personal till tågen. Tvärtom har båda parter haft ett intresse av att få arbetstiden för denna personal reglerad på ett sådant sätt att det blir en tillfredsställande fråga om såväl arbetstiden som ledigheten.

Jag tror att det har gått även efter statstjänstemannalagens tillkomst. Men nu har tydligen från juristhåll den uppfattningen framförts att det skulle kunna bli svårigheter att nå erforderliga överenskommelser för rätten att förlägga arbetstiden på ett sätt som väsentligt avsteg från arbetstidslagens mera generella bestämmelser. Man ville därför ha säkerhet för att arbetsgivaren själv skulle kunna bestämma i dessa frågor i fall då överenskommelse icke kunde träffas.

Även om jag yrkar bifall till utskottets hemställan hoppas jag att man i pågående utredningar skall konstatera att det finns ett sådant ansvar hos de avtalslutande organisationerna att de sannolikt — kanske till och med med visshet — kommer att ta den hänsyn till de arbetstidsbestämmelser som efterdras för att verksamheten skall kun-

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

na bedrivs på ett sätt som är förenligt med allmänhetens krav, så att de omstridda paragraferna kan undvaras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att särskilt mycket förlänga denna debatt. Det var närmast herr Lidgard som föranledde mig att begära ordet. Han misstänkte nämligen att i de formuleringar som finns i propositionen döljer sig en illasinnad avsikt att begränsa vad som tidigare varit praxis och vad man, exempelvis på undervisningsområdet, haft möjlighet att träffa avtal om. På denna punkt vill jag gärna lugna honom. Det finns alls ingen sådan avsikt bakom dessa formuleringar. Omdömena när det gäller formuleringar kan tydligen skifta, men skrivningen är vad vi betraktar som en fylligare exemplifiering av vad man även i fortsättningen kan träffa avtal om än vad som fanns i den proposition som herr Lidgard hänvisade till.

Herr talman! Medan jag ändå har ordet vill jag begagna tillfället att något kommentera herr Österdahls inlägg. Han ifrågasatte om man genom de undantag som gjorts när det gäller statstjänstemännens förhandlingsrätt hyser någon misstro mot statstjänstemännens organisationer. Det gör man givetvis inte. Jag vill bestämt tillbakavisa en sådan beskyllning, om det nu var avsett som en beskyllning. Skälen till att man gjorde dessa undantag i statstjänstemannalagen var — jag skall inte fördjupa mig i den diskussionen, men jag vill gärna understryka detta — att man i dessa frågor inte ansåg att man skulle tvingas bli beroende av om det allmännas förhandlingsorgan skulle lyckas hålla dessa frågor utanför avtalsregleringen. Motivet för detta var givetvis statens och kommunernas alldeles speciella ställning, deras speciella ansvar gentemot allmänheten när det gäller att upprätt-

hålla vissa funktioner, viss service osv. Det är alltså detta begränsningarna botten i. Jag har gärna velat erinra om detta, ty det föreligger ingalunda någon misstänksamhet eller misstro mot de anställdas organisationer.

Herr Österdahl nämnde något om att man när det gäller att utvidga inflyttandet för de statsanställda är passiv. Jag vill också tillbakavisa detta påstående, och jag skulle kunna göra det genom att hänvisa till en rad olika åtgärder som jävar påståendet. Men låt mig begränsa mig till det förslag om en utvidgning av det förhandlingsbara området som nu ligger på bordet. Det är inte något uttryck för passivitet, utan det är ett uttryck för att man efter fem år — den nuvarande statstjänstemannalagstiftningen har ju endast gällt i fem år — är beredd att ta detta steg. Det tycker jag ändå inte är något uttryck för passivitet.

Herr talman! Det var dessa korta kommentarer jag gärna ville göra i anslutning till de inlägg som gjorts i debatten.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Löfberg för att han försöker undanröja min misstänksamhet på denna punkt. Men varför skriva om en formulering när man vant sig vid den som fanns tidigare i propositionen? Det ger underlag för en fundering av det slag som jag förde fram. Jag är dock glad över att vi kanske inte behöver tvista om detta problem i fortsättningen.

Det är emellertid en annan sak som jag litet mera vill beröra. Herr Österdahl nämnde i sitt anförande att det i propositionen inte hade lämnats någon motivering varför denna bit om icke avtalsbart område skulle finnas kvar. Jag skulle kunna bidra med en motivering till att den bör tas bort. Den motiveringen skall jag hämta från undervisningsväsendets område.

Alla vet att det fortlöpande genom-

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

förs skolreformer. Nya ämnen införs och krav ställs på lärarna att de skall vidareutbilda sig. De blir tjänstlediga för att genomgå kurser av olika slag. Under tjänstledighetstiden får de inte behålla hela sin lön. För att kunna sköta sin tjänst i skolan får de vidkännas vissa avdrag för den nödvändiga fortbildningen. När vi i riksdagen och man inom regeringen skapar nödvändigheten av en sådan här tjänstledighet för studier anser jag också att den andra sidan av saken skall beaktas, nämligen att låta arbetstagarna själva vara med och förhandla om den tid som skall ställas till förfogande för en sådan här tjänstledighet. Det är inte bara ett arbetstagarintresse, utan jag skulle också kunna peka på fall där det är ett direkt arbetsgivarintresse att ett avtal kommer till stånd om detta. Ett avtal skapar ju inte bara rättigheter för arbetstagarna utan också förpliktelser. Det tror jag i vissa sammanhang skulle kunna vara ganska bra för att få till stånd den här fortbildningen.

Låt mig också säga ett par ord om den passivitet som statsrådet Löfberg inte ville vidkännas. Ja, vi fick ju alldeles nyss höra att det förslag till lagändring som har kommit är en beställning från andra lagutskottet, som har effektuerats på detta sätt. Det vittnar i och för sig inte om någon större aktivitet när man på det sättet gör vad utskottet har bett om.

Herr förste vice talmannen sade att det nu framlagda förslaget var en nödvändighet. När vi debatterade samma sak år 1965 förklarade civilminister Lindholm att det var en omöjlighet att genomföra den. Ibland går det fort.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Herr förste vice talmannen Strand tyckte att jag var irriterad över det föreliggande förslaget. Det är jag inte alls. Jag är tvärtom glad över att förslaget har väckts.

Däremot är jag litet ledsen över att

det inte har utvidgats ytterligare. Även annan ledighet hade kunnat tas med i detta. Jag efterlyste de skäl som kunde ligga till grund för att inte utvidga avtalsbarheten på detta område. På det svarade herr förste vice talmannen att det i vissa juristkretsar tycks finnas den uppfattningen att det därigenom skulle uppstå svårigheter i något avseende. Det är att vara mycket försiktig när det gäller att utvidga förhandlingsrätten för tjänstemän om man skall ta så stor hänsyn även till eventuellt tänkta, befarade och kommande svårigheter.

Att staten är passiv i detta avseende kan väl inte heller statsrådet Löfberg bestrida. Som herr Lidgard sade, är denna lagändring en beställning av andra lagutskottet, och som herr förste vice talmannen uttryckte det är det en nödvändig ändring i statstjänstemannalagen för att man skulle kunna tillämpa den nya arbetstidslagen också på statstjänstemännens område. Det är alltså en påtvingad åtgärd, och den har begränsats till ett så litet område som möjligt. Man får ju fortfarande inte förhandla t. ex. om den individuella arbetstidens förläggning, om arbete på lördagar och söndagar osv.

Därför borde vi ta hänsyn till de synpunkter som framförts i reservationen. Jag yrkar än en gång bifall till denna.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag vill till att börja med säga till herr Lidgard att statstjänarna och även kommunaltjänstemännen år 1965 låg utanför arbetstidslagen. Följaktligen hade de dessförinnan visserligen förhandlingsrätt, men de fick inte sluta avtal. Detta reglerades vid den tidpunkten på annat sätt.

Den nya arbetstidslagen omfattar både stats- och kommunalanställda, och följaktligen är också arbetstidsbestämmelserna giltiga för dem. Dispositiviteten innebär att man kan förhandla sig till avvikelser från vad lagen innehåller

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

som generella regler, och det är detta som gjort det nödvändigt att också ge stats- och kommunalanställda rätt att förhandla om arbetstidens förläggning.

Till herr Österdahl vill jag säga, att vad man vinner genom detta inte är den lilla delen, utan det är den stora och betydelsefulla delen, eftersom det gäller samtliga anställda. Vad som därutöver kvarstår och som jag hoppas att man kan få rätt att träffa avtal om, rör dock en betydligt mindre del.

Därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Herr Lidgard har velat något tona ner initiativet att nu utvidga förhandlingsområdet till att även gälla arbetstidens förläggning genom att hänvisa till att detta är en beställning från andra lagutskottet och något som vi måste effektuera vare sig vi vill eller inte.

Nu ligger det inte till på det sättet. Jag vill erinra om att redan för ett och ett halvt år sedan — alltså långt innan andra lagutskottet kom med sin framställning — uttalade sig förhandlingsutredningen för att frågan om arbetstidens förläggning skulle behandlas med förtur, dvs. brytas ut ur det stora problemkomplex som utredningen har att behandla och av vilket statstjänstemannalagen med alla dess paragrafer är en del. Jag kan uttala mig med ganska stor sakkunskap i det ämnet, eftersom jag då själv var ordförande i förhandlingsutredningen. Det är alltså ingalunda något beställningsarbete i den meningen, eftersom förhandlingsutredningen sedan lång tid tillbaka varit inne på denna fråga. Detta har givetvis bottnat i ett ganska hårt tryck från organisationernas sida — jag vill inte undanhålla det — men också i den uppfattningen från arbetsgivarsidan att tillämpningen av den nuvarande lagstiftningen på detta speciella område har varit rätt så besvärlig.

Till sist vill jag till herr Österdahl, som vill göra gällande att en ändring i statstjänstemannalagen på denna punkt var en nödvändig åtgärd med hänsyn till arbetstidslagen, säga att vi faktiskt inte uppfattat det så, och vi har inte heller uppfattat utskottets skrivning på det sättet. Utskottet som behandlade arbetstidslagen tillstyrkte förslaget om allmän arbetstidslag och uttalade att tolkningen av begreppet "arbetstidens förläggning" hade vållat vissa svårigheter vid tillämpningen av statstjänstemannalagen och kommunaltjänstemannalagen — precis som herr Strand har utvecklat.

I och med att det i propositionen om allmän arbetstidslag sades att nämnda lagar inte hindrade de offentliga tjänstemännen att fullt utnyttja dispositiviteten i den föreslagna arbetstidslagen, hade begreppet i viss utsträckning — som man hävdade i utskottsutlåtandet — blivit avgränsat. Man ansåg alltså att det låg inom de nuvarande möjligheternas ram trots statstjänstemannalagen och kommunaltjänstemannalagen att träffa avtal om begränsningsperiodernas längd o. d. Sålunda skulle enligt utskottet under begreppet "arbetstidens förläggning" inte hänföras frågor som var föremål för reglering i arbetstidslagen, dvs. den ordinarie arbetstidens, jourtidens och övertidens längd samt begränsningsperiodens längd.

Utvidgningen av arbetstidslagens tillämpningsområden nödvändiggjorde därför inte i och för sig ändring av reglerna om de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt. Men eftersom vi av andra skäl ändå kommit fram till att en sådan här ändring är motiverad, har vi alltså framlagt ett förslag på denna punkt.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag håller med om att det kan vara en futtilitet att diskutera, om detta är ett beställningsarbete eller ej. Nu har faktiskt andra lagutskottets ordförande sagt att det var fråga om

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

ett beställningsarbete, och jag fångade upp detta. Det må kanske ursäktas mig att jag gjorde det — sedan kan ju herr statsrådet och herr utskottsordföranden göra upp om vad det var.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Vad herr Lidgard sade är nog alldeles riktigt; det var kanske jag som först framförde detta. Jag har fortfarande den uppfattningen att påtryckningar från andra lagutskottet har påskyndat ärendet så att det i dag ligger på kammarens bord.

Arbetstidslagens dispositiva regler är så utformade att det erfordras avtal eller överenskommelse mellan parterna för att avvikelser från lagens generella bestämmelser skall få tillämpas. Denna möjlighet har inte statstjänstemännen haft. Visserligen har det från kanslihuset meddelats något som kunnat uppfattas såsom tillämpningsföreskrifter till statstjänstemannalagen, men vi har tyckt att det hela gick på skruvar och knappast kunde betraktas som tillfredsställande efter det arbetstidslagen blivit gällande. Det var arbetstidskommittén som gick i författning om att inhämta dessa uppgifter. När vi i utskottet fattade beslut om arbetstidslagen, hade vi den uppfattningen att det var nödvändigt att ändra statstjänstemannalagen i detta sammanhang. Vi är glada över att förslag om en sådan ändring nu föreligger.

Häri instämde herr *Österdahl* (fp).

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 61 och II: 74.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjordes i enlighet med de avseende punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 61 och II: 74; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om punkten B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Österdahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 88 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Österdahl* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 52.

Ang. avtalsfrihet beträffande arbetstidens förläggning

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde tredje lagutskottets utlåtande nr 80, 81 och 82 skulle uppföras näst efter första lagutskottets utlåtande nr 80.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 399, i anledning av motioner angående barnavårdsmannainstitutionen;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1946:722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift;

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild kontroll på flygplats;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.; och

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680).

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 410, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 62 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor rörande försvaret jämte motioner;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret jämte motion;

nr 421, i anledning av motioner angående vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering; samt

nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa domartjänster i tingsrätter jämte motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om lokaliseringssamråd, m. m.;

nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa änd-

ringar i fondreglerna för stadshypoteks- och landshypoteksinstitutionerna, m. m.; samt

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i banklagstiftningen.

Anmäldes och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på till-

läggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser civildepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avveckling av Marvikenprojektet, m. m., jämte motioner;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl. jämte motioner;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gymnasieskolan jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning, jämte motioner;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser; samt

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Posthus m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 64, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt jämte motioner; samt

nr 65, med anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1951:763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m. jämte motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gymnasieskolan, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motion; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av motioner om skärpt ansvar för researrangör gentemot deltagare i sällskapsresa till utlandet; samt

nr 90, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822) m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motioner angående tillståndstvång för anordnande av skrotbilsupplag samt angående åtgärder mot olja (i viss del).

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.02.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert